

TÜRKİSTAN

- SESİ -

YIL: 1

SAYI: 8 - 9

ŞUBAT - MART 1957

İÇİNDEKİLER

<i>Türkistan ve İndonezya</i>	M. E. BUĞRA
<i>Üstad Sadri Maksudî</i>	M. E. BUĞRA
<i>Milliyetçi Çin ve Türkistan</i>	«YENİ İSTANBUL»
<i>Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar</i>	M. E. BUĞRA
<i>Batı Türkistan ve Siyasî Taksimatı</i>	Yahya ÇAĞATAY
<i>Türkistan'ın Ehemmiyeti</i>	V. E.
<i>Türkistan Millî Harekâtından Parçalar</i>	Şir MEHMET
<i>Türkistan Kalbinizin Kapısını Çalıyor</i>	T. K. H.
<i>Ruslar Ham Toprak Aramak Bahanesiyle Türk Kavimlerinin Yaşayışlarını İmha Ediyorlar</i>	M. ERELİ
<i>İndonezya'da Türkistan'ı Kurtarma Hareketi: Mülhak Beyannameler ve Türkistan Millî Merkezinin Tebriki</i>	
<i>Abdullah Receb Baysun Hakkında</i>	MUTLU
<i>Kutluk Türkân</i>	M. E. BUĞRA
<i>Haberler: Doğu Türkistan'da Ayaklanma</i>	
<i>Memleketten Radyo Haberleri</i>	
<i>Şiirler, Dünya Basınından Özetler</i>	

Vatan Bizimdir

Ulu vatan, arı toprak aziz Türkistan
Tarihidir acun için mukaddes destan
Medeniyet esasını acuna yayan
Türkistanı bize mengü vermiş yaradan
Ta ezelden edebe bu vatan bizimdir

Yaşamışız binlerce yıl biz bu toprakta
Can vermiş şan almışız biz bu toprakta
Yaradıldık hem gömüldük biz toprakta
Ta kıyamet hem yaşarız biz bu toprakta
Vatan bizim, vatan bizim, vatan bizimdir

Karga, Kuzgun bağ dalına gelip konsa da
Saksağanlar kekekleyip uçup gezse de
Köpek, kedi deliklerden geçip girse de
Bülbül buna şaşkın şaşkın bakakalsa da
Biz koğarız köpekleri vatan bizimdir

M. E. BUĞRA

TÜRKİSTAN SESİ DERGİSİ

İdare Yeri :

DİKMEN Kooperatif Evleri, Blok 50/8 Bahçelievler - ANKARA

Abone şartları

Yıllığı : Türkiye'de 8, Türkiye haricinde 16 liradır.

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Gelen yazıların mazmunlarını değiştirmemek şartıyla lüzum görülen düzeltmeleri yapmak ve yapmamak hakkı idareimizce mahfuzdur.

Basıldığı yer: Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T. A. Ş. Ankara

Fiyatı 75 kuruş

İmtiyaz Sahibi
ve
Mesul Müdürü
Mehmet Emin
BUĞRA

TÜRKİSTAN SESİ

A Y L I K
İlmî ve Kültürel
DERGİ

Yıl: 1

Sayı: 8 - 9

Şubat - Mart 1957

TÜRKİSTAN ve ENDONEZYA

M. E. Buğra

Herkesçe bilindiği üzere Türkistan, Asyanın yüreğini teşkil eden en büyük Türk ülkesidir; Cenneti andıran vahalarıyla, gökleri tırmalıyan sıra dağlarıyla, uçsuz bucaksız yaylalarıyla, yüreklere dehşet salan çöllerıyla, tabiatı yenen büyük ırmaklarıyla, toprağı üstünü örten yerüstü zenginlikleriyle, toprağı altında yatan mâden hazineleriyle, 40 milyona yaklaşan Türk - Müslüman ahalisiyle - eski heybetli ve parlak tarihinin tam aksine olarak, dedelerinin mağlupları ve hat-ta köleleri olan Çin ve Rus müstevli-lerinin vahşiyane mezalimi altında kıvranmakta ve bu düşmanların bo-yunduruklarından kurtulmak ve ken-dine lâyük olan şerefli ve hür hayata kavuşmak yolunda en çetin mücade-leri yapmış ve yapmaktadır. Türkis-tan Türkleri, bugüne kadar kendi yağ-larıyla kavruarak hürriyet mücade-lesini devam ettirmektedir. Ne kan kardeşlerinden, ne din kardeşlerinden ve ne de hür milletlerden en ufak bir yardım görmüş değillerdir. En mo-derin silâhlarla mücehhez düşmanla-rına karşı, silâhsız olarak çarpışmak-tadırlar.

Türkistanın Türk - Müslüman ahalisinin kan kardeşi ve din kardeş-leri olan komşuları, bundan bir kaç yıl öncesine kadar kendi halleriyle meşgul idiler. Başka hür milletler kı-zıl emperyalizmin bugünkü gibi müt-hiş bir belâ olacağını tahmin etmiyor-lardı. Bundan dolaydır ki o zaman-larda kıvıl emperyalistlerin istilâsı al-tında kalan milletlerin feryatlarına karşı kulak tıkamak günün siyasî zih-niyeti idi.

2. dünya savaşından sonraki yıllar-da komünist emperyalizminin bütün dünyaya karşı öldürücü bir tehlike olduğunu anlamıyan kalmadı. Bu teh-likeye karşı hür dünyanın bir kısmı bildiğimiz soğuk harp, silâhlanma ve paktlar kurma hareketleri meydana çıkarmış bulunmaktadır. Fakat bu hareketler ancak tedafüî mahiyette olup, tehlikeden kurtulma çareleri ol-madığını da takdir etmiyenler yok-tur.

Bu müthiş kıvıl tehlikeden dün-yanın kurtulması ve insanlığı mahve sürükleyecek harbin tehlikesinin or-tadan kalkması ancak ve ancak Tür-

kistanın ve bitişik mahkûm Türk - Müslüman ülkelerinin kızıl emperyalistlerin kanlı ellerinden çıkması ve hürriyete kavuşması ile sağlanabilir. Çünkü şimal ayısını dünyanın medeniyetini tehdidedecek bir dev haline getiren maddî kuvvet, Türkistanın ve Türk ülkelerinin hudutsuz yerüstü ve yeraltı servetleri değil midir? Oonu bütün dünyaya karşı meydan okutan, mahkûm Türk memleketlerinden elde ettiği petrol, uraniyom ve sayısız kuvvet kaynakları değil midir? Bu tükenmez kaynaklar kızıl ayının elinde buldukça onun dünya için ne kadar amansız tehlike teşkil etmekte devam edeceğine inkâr kabil midir?

Bu tezimize şimdiki hâkim zihniyete göre kulak asanlar pek bulunmıyabilir, fakat zaman geçtikçe ehemmiyet kazanacağına emin bulunuyoruz.

Kızıl emperyalizm tehlikesini hissedeni ve var kuvvetleriyle bu tehlikeye karşı tedafüî durumlarını sağlamlaştırmağa çalışan hür dünya milletlerinden feryatlarımızı dinlemeleri için fırsat bekleyip dururken çok uzak bir memleketin ileri gelen şahsiyetleri tarafından bize mektuplar ve telgraflar yağmaya başladı. Bu mektup ve telgraflar, bizden binlerce kilometre uzakta olup Büyük Okyanusun ortasındaki adalardan ibaret olan Endonezyanın baş şehri olan Cakarta'dan geliyordu. Bizim hiç tanımadığımız ve bizi de hiç tanımayan Endonezya münevverlerinin başlarında bulunan bir eski Başvekil ve bir kaç vekil ve mebuslar namına kaleme alın-

muş olan bu mektup ve telgraflar, o zatlar tarafından "Türkistanın Kurtuluş Hareketi" adı altında bir derneğin kurulduğunu müjdeliyor ve Komünist emperyalizmine karşı yapılan mücadelelerin bir neticeye ulaşmasının en iyi çaresini Türkistanın kurtuluşunda bulduklarına işaret ediyordu. (Bu mektup ve telgrafların metinlerini dergimizin sonunda aynen yayınlıyoruz.)

Bu mektup ve telgrafları alınca bir şaşkınlık devresi geçirmedik derssek doğru söylememiş oluruz. Çünkü Endonezyada yaşamakta olan 80 milyon müslüman kitlesinin gerçi dindaşlık yüzünden ve yeniden hürriyete kavuşmuş olması bakımından bizim dertlerimizi takdir etmesi ve dâvamıza sempati göstermesi tabiidir, ama coğrafi bakımından bizden çok uzaklığını, ve aramızdaki temasın yok denilecek derece az olduğunu ve nihayet Türkistanın komünist istilâsı altında bulunması yüzünden siyasî bakımdan Endonezyaya bir tehlikenin bahis konusu olmadığını gözönüne getirecek olursak, bu parlak hareketin haberi, bize gece yarısında ufukun ta uzak bir köşesinde bir güneşin ani olarak doğması gibi bir aksülemel göstermesi çok tabiidir.

Endonezya'daki din kardeşlerimize candan teşekkürlerimizi sunar ve muvaffakiyetler dilerken Türkiye, Pakistan, İran, Afganistan ve umumiyetle hür dünyadan onlarca yıldan beri güttüğümüz ümitlerimizin daha da kuvvetlenmiş olduğunu hissetmekteyiz.

Üstad Sadri Maksudi Arsal

Ülümüyle bize sonsuz bir acı bırakan bu eşsiz ilim ve mefkûre adamımızın hakkında bildiklerimi yazmak suretiyle duygumu belirtmek, benim için kudsî bir vazifedir. Onun kızı ve talebesi Bayan Adile Ayda'nın yazısını Cumhuriyet gazetesinde okuduktan sonra, onun hal tercümesini ve bir çok özelliklerini yazmak vazifesinin artık ödenmiş olduğunu gördüm. Ben, şimdi onun hakkında bildiklerimden Sayın Adile Hanımın yazmadığını yazmak isterim:

Sadrî Maksudî'nin adını ve faaliyetlerini ilk duyduğum zaman, ben henüz çocukluk yaşıdaydım. Birinci dünya savaşının son yılları ve Rus esaretindeki Türklerin hürriyet mücadelelerine sahne olan 1917 - 1922 yıllarında, Doğu Türkistan Türkleri, kendi ırkdaşlarının millî mücadelelerini son derece dikkatla tâkib ediyorlardı. O zaman ağızlarda en çok dolaşan şahsiyet Sadrî Maksudî idi. İşte o zaman ben, büyüklerimizin ağızlarından bu adı duymuş ve yarım yamalak olsa da onu tanımış ve ona karşı kalbimde derin bir hürmet beslemeğe başlamıştım.

Aradan zamanlar geçti, millî savaşlar ve siyasî maceraların içerisine daldık. O hengâmeler içindeyken bir günü Sadrî Maksudî'nin "Türk Dili İçin" adlı eseri elime geçti. Hangi tarihte bu eserin elime geçtiğini hatırlamıyorum ama elime geçtiği zaman basıldığına bir yıl olduğunu yanımdakilere söylediğimi hatırlıyorum. Bu

eserin, benim o zamanki millî duygumun terbiyesinde büyük bir rol oynamış olduğunu iftiharla kaydetmeliyim. O zaman gençlere verdiğim demeçlerde bu eserden parçalar naklederek gençlerimize öğüt veriyordum ve bilhassa bu eserde belirtilen, Finlerin yeniden bir millî varlık haline gelmek için yaptıkları muvaffakiyetli mücadele hadiseleri bize bir teselli ve enerji kaynağı olmuştu.

1952 Türkiyeye geldiğimden beri Sadrî Beyle onlarca defa görüştüm ve uzun uzun hasbihallarda bulunduk, Mahkûm Türk illeri hakkında bilgi ve fikir teatisinde bulunuyorduk. Sadrî Bey, basılmış olan eserlerini kendi imzasiyle bana hediye etmişti, en son eseri olan "Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları" adındaki eserini geçen yıl kendi imzasiyle bana göndermişti.

Sadrî Maksudî'nin Çarlık zamanında Rus parlâmentosunda mebus olduğu zamana ait eskiden işittiğim bâzı olaylar hakkında sorduğum bir sualime cevaben söylediklerinden bir parçası şudur: "Çarlık zamanında parlâmentonun iki devresinde vazife görmüştüm, ilk devrede Türkistanı temsil eden hiç bir mebus yok idi, ben kendi seçim bölgem olan İdil - Ural'dan mada Türkistan menfaatinı korumak için de Ruslarla boğuşuyordum, Türkistan halkını Ruslarla müsavî hakka sahip olmıyan bir sömürge halinde tutmak istiyen Rus mebuslarına karşı cephe almıştım."

Milliyetçi Çin ve Türkistan Meselesi

Yeni İstanbul

Yeni İstanbul Gazetesinin 14.2.957 tarihli nüshasında Ahmet Halil imzası altında son derece kıymetli bir makale çıkmıştır. Millî dâvamızı son derece vukufu ve samimiyetle müdafâ eden sayın yazara ve sayın Başyazara minnettarlığımızı arzeder ve makaleyi aynen neşrediyoruz ve makalenin bâzı yerlerinde ufak izahlara ihtiyacı olan noktalar üzerinde duracağız.

Türkistan Sesi

Başta koyduğumuz başlık altında kaleme alınmış olan bu makale, evvelâ şu özetlerle başlıyor: "Şarkî Tür-

Sadri Maksudî'nin bana göstermiş olduğu şu iltifatı da şükranla anmak isterim: 1955 te Bandung'da toplanacak olan Asya - Afrika konferansına Mahkûm Türk illerinin Türkiye'deki mümessilleri tarafından bir heyet göndermek fikrini biz ortaya atmıştık, bu mevzu üzerinde görüşmek üzere Sait Şamil Beyin evinde bir toplantı yapmağa karar vermiştik, Sadrî Beyin rahatsızlığı dolayısıyla gelemeceğini üzüntüyle haber almıştık; Fakat toplantı günü yolda Sadrî Beye rastladık, çehresinde rahatsızlık belgileri vardı, beni görür görmez muhabbetle kucakladı ve alnımı öperek "Bu faydalı teşebbüsünden dolayı seni tebrik ederim, ben hastaydım fakat millî dâvamız için ehemmiyetli olan bu toplantı beni yaktan kalkarak gelmeye zorladı" de-

kistan dâvası, - Kızıl ve Milliyetçi Çinlerin durumu - Türkistan Mücahitleri - Türkistan Türkleri Müslüman Çinliler mi?! - Garib bir tarih görüşü - Dikkatli ve uyanık bir Tarih Felsefesine muhtacız." Bu özetten sonra makale şöyle başlamaktadır:

Bu günlerde Milliyetçi Çin Hariciye Vekili memleketimizde bulunuyor. Anlaşıldığına göre Birleşmiş Milletlerde Milliyetçi Çinin daimî delegesi olan Mr. Yeh on gün kadar memleketimizde kalacak ve sonra Avrupaya hareket edecektir .

Bizim komünist Çin ile değil, bir

di ve koluna girerek bana öğütler vererek toplantı yerine gitti.

Sadrî Maksudî'nin millî dâvamız hakkındaki düşüncesi: Merhum üstat, Mahkûm Türk illerine mensup olan bâzı gurupların seperatist davranışlarını şiddetle reddediyordu. "İrk, milliyet, dil, din, kültür ve anelerimiz birdir, vatandaşlarımız arasında hiç bir hudut yoktur. Bu gerçekler bizim hepimizin bir soy olduğumuzun fizik esaslarıdır, buna ilâveten, düşmanımız da birdir, kurtulma dâvamız yine aynidir. Bu dâvayı kuvvetlendirmek ve düşmanın karşısında küçük ve zaif birlikler halinde kalmamak, ancak hepimizin bir kitle olmamızla mümkün olabilir" diyordu. Merhum üstat herkese bu konuda öğüt veriyordu.

Aziz üstadın yeri cennette olsun.

adaya sığınmış olan Milliyetçi Çin ile siyasî münasebetlerde bulunduğumuz malûmdur. Bu münasebetler, siyasî, iktisadî olabilir. Fakat hepsinin fevkinde, sekiz milyonluk bir "Türkistan" meselesi vardır. Coğrafya kitaplarında "Çin Türkistanı", "Doğu Türkistan" ve son zamanlarda da "Sinkiang" diye gösterilen, hakikatta Türklerin ilk beşiği sayılan sahaya karşı, Türkiye'nin alâkasız kalmıyacağı şüphesizdir. Bu sahaya şimdi Çin ve Sovyet Rusya hâkim bulunuyor. Başlarında "Burhan" adlı bir soysuzun bulunduğu kukla bir idare, Şarkî Türkistanda hakimiyet sürüyor. Son zamanlarda Burhanın bir heyet ile Müslüman memleketlerini ziyaret ettiği ve propaganda yaptığı haber alınmıştı. Bu itibarla şimdi memleketimizde bulunan Formoza Çin hükümeti temsilcisi ile Türkiye'nin ve haricteki Türkistan milliyetçi mücahitlerinin Türkistanı komünizm esaretinden kurtarmak hususunda dâva beraberliği yaptıklarına hükmetmek icabeder.

Bu mantıkî icabın iç yüzü tetkik edilirse acı bir hakikatla karşılaşılır. Zira Türkistana istiklâl vermemek hususunda komünist Çin ile Formoza arasında büyük fark yoktur. Bu sırada Türkiyede bulunan Doğu Türkistan münevverleri tarafından neşredilen İngilizce ve Türkçe "Türkistan Sesi" dergisi ile yine İngilizce ve Türkçe "Doğu Türkistan Hürriyet Dâvası ve Çin Siyaseti" isimdeki eser, Milliyetçi Çin Hariciye Vekilinin Türkiyede bulunduğu şu günlerde dikkatini celbediyor. Bu neşriyatın ifade ettiği fikirlere göre Doğu Türkis-

tanın mevcudiyetini inkâr hususunda Pekin ile Formoza birbirlerinden ayrılmıyorlar. Her ikisi de "Türkistan" kelime ve realitesini inkâr etmekte, onun yerine "Sinkiang" ismi ve "Türkleşmiş Çinli" realitesi ikame edilmektedir. Hakikatta asıl mesele büsbütün başkadır. Yukarıdaki eserin sahibi olan Doğu Türkistan mücahitlerinden Mehmet Emin Beyi dinliyelim: Asıl mesele şudur ki, Türkistan coğrafî bakımdan Çinin millî hududunun dışında kalan bir memleket tir ve Türkistan ahali si de Çin milletinden büsbütün ayrı bir millettir. Binaenaleyh bu memleket için ayrı bir millî siyaset ve bu milletin kendi kültürüne uygun bir idare tabii olarak lâzımdır. Bu cihetle bizim nokta nazarımıza göre Türkistan ahali si me zalimden kurtulmalı ve hür olmalıdır. Çin Cumhuriyeti de Türkistan ahali sinin hürriyetini tanımalıdır. Çin Cumhuriyeti, Türkistanın hürriyetini tanıdığı takdirde Türkistan ahali si Çinden minnettar kalacak ve Çinin devamlı bir dostu olacaktır. Meselâ: B. Amerika Filipinlere ve İngiltere Hindistan ve başka müstemlekelerine bildiğimiz muameleyi yapmakla demok rasi tarihinde iyi misaller vermişlerdir." (1)

Milliyetçi Çin, Türkistan mücahitlerinin bu düşüncesini ileri gelen birinci sınıf bir politika adamı ağzından cevaplandırıyor. Bir zamanlar Formozada Maarif Vekilliği yapmış olan Dr.Şu-Şa-Hua diyor ki: "Türkis-

(1) - Doğu Türkistanın Hürriyet Dâvası ve Çin Siyaseti S. 8

tanın istiklâl ve hürriyet iddiası bu bölge ahalisinin kültür ve medeniyetçe Çinlilerden tamamiyle ayrı olduğu tezine istinat etmektedir.

Ben bu görüş tarzını "Kültür" kelimesinin geniş mânasının dar bir şekilde alınmış ve kullanılmış olarak anlıyorum. Sinkiang kültürünün başlıca hususiyeti İslâmiyete olan imandadır. Fakat size şuna dikkat etmenizi rica ederim: Çin dahilinde de 40 milyondan fazla müslüman vardır. Bunların adedi Sinkiang'daki Hui - Su ((Uygur oymağı)ların on mislinde fazladır, bunların bir çoklarının soyadları Ma ve Ha'dır. Sinkiang dahiline hicret etmiş olanlar da yine pek çoktur." (2)

Görlüyor ki Formozanın ideolojisine göre Türkistan yalnız din bakımından ayrıdır. Bu takdirde Çin dahilinde de milyonlarca müslüman Çinli vardır. Netice şu ki, bir Türk diyarı olacak Türkistandan bahsedilemez.

Türkiye'de bulunan Türkistan mücahitleri, eski bir Çin Maarif Vekilinin bu düşüncesinin bütün Milliyetçi Çine ait bir politika olduğunu düşünüyorlar. Fakat biz böyle zannetmiyoruz, daha doğrusu başka türlü düşünmek istiyoruz. Milliyetçi Çin bir gün Çini ele geçirecek olursa tıpkı İngilterenin Hindistana ve Pakistana itiklâl hakkın tanınması gibi Türkistana da hak ve istiklâlini tanıyacaktır. Şerimizde bulunan misafir Hariciye Nazırının bu ciheti tenvir etmesi, Türkistan milliyetçileri gibi, Türkiye münevverlerini de memnun bırakacaktır.

AÇIKLAMALAR:

"Müstemelekecilik tek bir dindir" dedikleri gibi, ister komünist ister milliyetçi, ister garplı ve ister şarklı olsun bütün müstemelekeçilerin zihniyetleri aynidir. Doğu Türkistanın istiklâl dâvasına karşı Milliyetçi Çin ile onun can düşmanı olan Komünist Çin, maalesef aynı yolu tâkib etmektedirler. Hatta şu acı gerçeği de açıklamalıyız ki Doğu Türkistanı Çinli göçmenler ile doldurmak ve bu memleketin hakikî sahipleri olan Türkleri akalliyet haline getirmek ve nihayet assimile ve imha gayesine ulaşmak plânında iki Çin birleşmektedir.

"Milliyetçi Çin bir gün Çini ele geçirecek olursa, tıpkı İngilterenin Hindistan ve Pakistana istiklâl hakkı tanıdığı gibi, Türkistana da hak ve istiklâl tanınması" temennisi, cidden çok tatlı bir temennidir. Fakat Doğu Türkistanın istiklâl dâvasını Milliyetçi Çin ile sulhane yollarla halletmek yolunda uzun yıllardan beri yapmakta olduğumuz fedakârane çalışmalarımızdan maalesef ümit verici hiç bir netice almış değiliz. Milliyetçi Çin, fiilen hükmü altında bulunmayan Doğu Türkistanın hakkını ve istiklâlini şimdiki halde nazarı olsa da tanımağa yanaşmamaktadır, Çini eline geçirdiği zaman bu hakkı vereceğine ümit bağlamayı da tehlikeli bulmaktayız.

Yakında Türkiye'ye gelip giden Milliyetçi Çin Hariciye Vekilinin Doğu Türkistan hakkında bir açıklamada bulunmasına gelince: sayın okuyucularımıza açıklayabileceğimiz nokta

(2) - Aynı eser S. 17.

Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar

Türkistanın Rus ve Çin Tarafından İstılâları

— VII —

M. E. Buğra

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden anlaşıldığı üzere, Türkistanın Rus ve Çin tarafından istilâ edilmesi arifesindeki siyasî durumu son derece zaif ve paramparça hale gelmiş bulunuyordu. Her iki istilâcı kuvvet, hareketlerini Türkistanın en zaif noktasından başlamıştır. Ruslar, Kalmak hücumu yüzünden son derece perişan ve âdeta sürgün halinde bulunan Küçük Yüz kazaklarının sığınmış oldukları, Türkistanın Kuzeybatı köşesine atlamışlardır ve 1784 ten 1860 ya kadar süren uzun çatışma ve savaşlardan sonra Batı Türkistanı istilâ etmiştir.

Çinliler ise Doğu Türkistanda hakim olan Kalmaklarla bir asra yakın devam eden uğraşmalardan sonra, Kalmakların kendi aralarındaki post kavgalarıyla son derece zaif düştükleri fırsattan faydalanarak Doğu

Türkistana girmişler ve 10 yıl süren şiddetli savaş ve feci katliamlardan sonra istilâ etmişlerdir.

Bu istilâ hadiselerini tafsilâtiyle yazmak için bu makalemiz çok dar gelir, fakat ancak hülâsa olarak yazmak imkânı vardır. Bu hadiselerin hülâsasını sayın okuyucularımıza düğün bir şekilde anlatabilmek için tarih sırasıyla aşağıdaki 5 bölüm halinde yazıyorum:

- 1 — Kazak Hanlıklarını Rus istilâsı,
- 2 — Doğu Türkistanı Çin istilâsı,
- 3 — Hive hanlığını Rus istilâsı,
- 4 — Hokand Hanlığını Rus istilâsı,
- 5 — Buhara Hanlığını Rus istilâsı,

şudur: Sayın Nazır Dr. Yeh ile samimî ve açık bir konuşmada bulunduk. Nazır, kendisinin inkilâpçı zihniyet sahibi bir şahsiyet olduğunu ve Doğu Türkistanlıların istiklâl dâvalarını haklı bir dâva olarak kabul etmekte olduğunu tebarüz ettirmekle beraber, Doğu Türkistanın istiklâlini şimdiden

tanımağa yanaşmadığı gibi Çin kıtası kurtulduktan sonra bu hakkı vermek vadesinde bulunmaktan da kaçındı. Ancak şimdilik müşterek düşmanımız olan komünistlere karşı mücadelede birlikte hareket etmek teklifinde bulundu.

M. E. Buğra

BÖLÜM I

1720 etrafında Yayık (Ural) boyundaki Kalmaklar Rus müdahalelerine dayanamıyarak İdil ırmağının batısına göç etmişler ve yerleri tamamıyla boş kalmış idi. Bu boş kalan araziye Rus köylüleri ve Kozak süvarileri doldurmuşlardı.

Yukarıda belirttiğimiz veçhile Kazakların Küçükyüz ordusunun hükümdarı olan Ebulhayır Han, Doğudan Kalmakların tazyikiyle batıya göç ederek Başkird Türklerinin hududuna gelmişti, fakat Başkirdlerle anlaşamadı. Doğudan Kalmak, Kuzeyden Başkird ve uzak ve yahut yakında bulunan diğer Kazak hükümdarları tarafından sıkıştırılan Ebulhayır Ruslarla müzakereye girerek 1734 te Rus tabiiyetini kabul etti. Ruslar hemen Ebulhayır'ın ülkesine girerek Or ırmağının boyunda Orenburg istihkâmını ve şehrini kurdular. Bunun neticesi olarak bir parça Başkird oymakları ve o sahada bulunan bâzı Ortayüz kazakları da Rus tabiiyetini kabul etmek zorunda kaldılar.

Ruslar kendilerine tabi olan bu Kazak hanlarının iç muhtariyetini tanıdılar.

Ruslar, Küçükyüz Kazaklarının ve Başkirdlerin ülkelerinde Orsk ve Orenburg kalelerini kurdukları gibi daha önce istilâ ettikleri Siberyanın güneyinde Petropavlsk, Omsk ve Semi palatinsk istihkâm ve şehirlerini kurarak Türkistana atlamak için bu istihkâmları birer üs haline soktular. Fakat Ruslar bu tarihten tam bir asır sonrasına kadar Türkistana kar-

şı hiç bir mühim askerî harekâta bulunamadılar ve ancak mezkûr şehirlerden Türkistan içerisine yolladıkları tüccar ve ajanlar vasıtasıyla sızma hareketlerinde bulundular. Çünkü Ruslar bu tarihlerde, Karadenize çıkmak, Avrupada yer kazanmak için Türkiye, İsveç, Alman, İran, Polonya, Kafkasya ile arası kesilmeyen savaflara tutulduğu gibi, Napeleonun istilâsı, Bogaçev isyanı ve başka iç müşkülâtla da karşılaşmış bulunmaktaydı.

Ruslar, bu müddet içinde Kazak Hanlarının ve aşiret beylerinin arasına kendi ajanları vasıtasıyla fitne sokmak suretiyle yer ve tebaa kazanmağa çalışıyorlardı. Bu hareketlere ilk olarak karşılık gösteren zat, Ortayüz hükümdarı Barak Han olmuştur. Barak Han, önce, Rusa tabi olup Türkistana zehir sokulmasına yol açan Ebulhayırın üzerine yürüdü ve 1748 senesi vukubulan savaşta onu öldürdü, bundan sonra Hive Hanıyla ve başka Kazak boylarıyla büyük bir birlik kurmak ve Ruslara karşı esaslı mücadeleye girişmek için hazırlığa başladı, fakat yukarıda söylediğimiz veçhile bir hayin tarafından zehirlenerek 1749 da şehid oldu (Sayı 3-4). Barak Handan bir müddet sonra Ortayüz hükümdarı olan Ebulmehmet Han ve onun 1771 deki ölümünden sonra yerine geçen Abilay Han, Buhara ve Hokand arazisinde ve Sir derya boylarında yayılmış olan Kazak aşiretlerinin büyük bir kısmını tophıyarak Yedisu sahasındaki eski yerlerine yerleştirdiler ve bu topluluktan meydana gelen kuvvet ile Ruslara karşı mücadele hazırlığın-

da bulunuyordu. Tam bu sırada Batıdaki Rustan başka Doğudan çok tehlikeli bir düşman, Kazak halkının arkasına süngüsünü dayadı. Bu da o sırada Doğu Türkistan halkından bir milyon insanı katliam ederek orasını istilâ eden Çin kuvveti idi. Abilay Han bu iki büyük düşmanın birisiyle barış halinde olmak zorundaydı. Rusya nisbetle daha az tehlikeli gördüğü Çine elçi göndererek sözde tabiiyet kabul etmek ve Çin imparatorunun gönderdiği nişan ve ünvanları almak suretiyle Çin tabiiyetine girdi.

Abilay Hanın 1781 de ölmesinden sonra Rus entrikası kendini gösterdi, şöyleki: Abilay Hanın yerine oğlu Veli Han geçmişti, fakat entrikaya aldanan bir takım aşiret beyleri, Veli Hana boyun eğmiyerek Barak Hanın oğlu Bükey Hanı Ortayüz hükümdarı ilân ettiler. Bu suretle ikiye ayrılmış olan Ortayüz aşiretleri birbirlerine düşman oldular. Müşkil durumda kalan Veli Han, önce hamisi olan Çinden yardım istedi, fakat Çinden yardım alamayınca 1788 de Rus tabiiyetine girdi. Veli Han Ruslara güvenererek Bükey Hanı sıkıştırmağa başladı, yıllarca süren bu kardeş kavgası neticesinde Bükey Han da 1891 de Rus tabiiyetine girmek suretiyle mevkiini muhafaza etti. Bükey Han, 1819 da, Veli Han da 1824 te 105 yaşında öldü. Bükey Hanın ölümünden sonra Veli Han ve kardeşleri Rus tabiiyetini atarak mukavemet hareketine başlamıştı.

Bu iki Hanın ölümünden sonra Ruslar 1824 te Türkistanın istilâsı için ciddi hareketlere geçtiler, I. Han-

lıkları lağvederek bir hanın ülkesini bir kaç sultan ve aşiret beylerine dağıttılar. 2. Doğu Kazak illerine Siberyadan ordu sevkettiler. Kazaklar bu Rus orduları ile savaşa girişmiyerek güneye doğru çekilir ve yahut Rus tabiiyetini kabul ederlerdi. Ruslar, Kazaklardan boşalan ve yahut onların, mukavemetiyle karşılaşmayan yerlere hemen yerleşir ve istihkâmlar kurarak daha ileriye atlamak için üsler edinirlerdi. Meselâ Kazak ülkesinin kuzey kısımlarında Rusların sıçrama üsleri olarak kurdukları kalalardan 1824 te kurulan Karkaralı, 1832 de kurulan Akmolla, 1845 te kurulan Turgay, 1845 te kurulan Irğız kalaları en meşhurlarıdır.

1824 ten itibaren başlayan ciddi Rus taarruzlarının neticesi olarak Küçükyüzün hepsi ve Ortayüzün ve Uluyüzün Alagöl ve Balkaş göle kadar kuzeyde oturan kısımları, Rus istilâsı altına girmiş oldular. Isık göl, Çu ve Sir derya havzalarında oturan Orta ve Ulu yüzler aşiretleri Hokand Hanlığına tabi olup henüz Rus esaretine düşmemişlerdi. Isık gölün doğusunda ve Yedisu bölgesinde oturan Orta ve Ulu yüzlüler ise Çine tabi idiler.

Rusların bu istilâ hareketleri, Kazak Türklerini artık uyandırmıştı. Bu uyanış, her yerde Ruslara karşı şiddetli mukavemete kazak boylarını sevk ediyordu. İlk olarak Küçükyüz prenslerinden Gayibali sultan 1818 de Hive Hanıyla birleşerek Ruslarla çarpışmağa başladı. Diğer taraftan muhtelif aşiret beylerinden Süyün Kara Batır, İsetay Batır, Mehmet Ba-

tır, İset Batır ve Çolman Batır adlarındaki kahramanlar ayaklanarak Orenburg havalisine hücum ettiler. Rusların bunlara karşı gönderdikleri Albay Gusev kumandasındaki orduyu tamamiyle esir ederek Hiveye gönderdiler. Bunun neticesi olarak Hazer denizinin kuzey kıyıları tamamen İsetay ve İset Batırların eline geçti.

Rus tarafını tutan Cihangir Han ile Bey Mehmet sultan, bu millî kahramanlara karşı savaşa giriştiler. Modern Rus silâhlariyle mücehhez olan bu hayinlerin saldırıları karşısında millî mücahitlerin bir kısmı Hive ve yakınında bulunan Gayibali Sultanın yanına ve bir kısmı da Turgay taraflarında Ruslarla çarpışmakta olan meşhur kahraman Kine Sarı Sultanın yanına çekildiler.

Bu millî savaşların en mühimi kine Sarı Sultanın idare ettiği büyük Kazak mukavemet hareketidir. Kine Sarı, Abilay Hanın oğlu Kasım Sultanın oğludur. Kine Sarı, Amcası Veli Han sağ iken (1824 ten önce) babası Kasım Sultanla birlikte Ruslara karşı savaşa başlamış bulunuyordu. Abilay Hanın oğullarından Çin tabiiyetinde kalmış olan Öbeydullah Han, Çinliler tarafından kazakların hanı olarak tanınmıştı, fakat az sonra 1835 civarında Ruslarla yaptıkları Bayan Avul savaşında Öbeydullah Han Ruslara esir düştü. Bu hadise neticesinde Kasım, Kine Sarı ve Nevruz Sultanlar 40.000 ailelik tebaalarıyla beraber Çu havzasına göç ettiler ve burada yerleşmek ve Hokand . haniyle anlaşmak istiyorlardı. Kine Sarı tarafından Hokand'a Sarıcan, ve Esen-

geldi sultanların başkanlığı altında gönderilmiş olan elçilik heyetini Taşkent valisi Evliya Ata'da yakalatarak heyetince öldürdü ve Kine Sarıyı da Karnak yaylasında yakalatarak Taşkend'e getirtip hapse attı. Kine Sarı, Hokand hükümdarı Mehmet Ali Hana müracaatta bulundu ve serbest bırakıldı. Kine Sarı, yakasını kurtardıktan sonra tebaalarını topluyarak Karadağın kuzeyine çekildi ve oradaki Hokand memur ve askerlerini basarak öldürülen akrabalarının öcünü aldıktan sonra Aral gölünden daha kuzeyde bulunan Turgay tarafına çekilerek orada yerleşti. Hokand valisi tarafından öldürülmüş olan sultanların matem merasini yapmak bahanesiyle Kine Sarı, Orta ve Küçük-yüz boylarını Turgay ırmağının boyuna topladı ve 1837 de kendisini Han ilân etti.

Kine Sarı bundan hemen sonra Orenburg civarına giderek Ruslarla diplomatik temasta bulunmak istedi, fakat bundan bir netice çıkmayınca savaşa başladı. Kine Sarı Çu havzasına dönerek orasını harekâtına merkez yaptı ve 1838 de Hokand hanı ile tekrar anlaşmak üzere babası Kasım Hanı Hokand'a göndermiş ise de, yine Taşkent valisi, Kasım Hanı Yese şehrinde öldürttü. Kine Sarı, bir taraftan Rus ve diğer taraftan Hokand hanlığının düşmanlığına mâruz kaldığını görünce Kazakların çoğunluğunu kendi etrafına toplamağa çalıştı. Diğer taraftan da Hive ve Buhara hanlarıyla dostluk münasebeti kurdu. Kine Sarı, Orenburg ve Siberya tarafından gelen Rus ordularıyla çarpışıyordu ve Turgay havzasında vukubulan büyük

savaşta Kine Sarı yaralanmasına rağmen Siberya ordusunu yendi. Batı cephesinde Gayibali, İsetay, İset ve Çolman Baturlar Ruslarla çarpışıyorlardı, fakat 1838 Ağustosunda Albay Mansurovun kumandasındaki Rus ordusuna yenildiler.

1839 da Kazakların millî savaşları Kine Sarının kumandası altında ta Karkaralı'ya kadar genişlemişti ve Ruslar çok güç duruma düşmüşlerdi. Fakat maalesef 1840 yılı çok şiddetli soğuk olup Kazakların hayvanları müthiş derecede kırılmış ve Kazaklar son derece güç bir duruma düşmüşlerdi. Ruslar, bu durumdan faydalanarak amansız saldırılara giriştiler. Kine Sarı, savaşa savaşa bozkırlarda yer değiştirmek zorunda kalıyordu. Bilâhare 1841 de her iki taraf ta yorularak bir mütareke akdettiler. Bu tarihe kadar Ruslar, Kine Sarının üzerine 15 defa ordu sevk etmişlerdi.

Kine Sarı, mütarekeden sonra vakit kaybetmeden Hiveye gitti ve Hive Hanı onu çok iyi karşıladı. Kine Sarı, Hiveden aldığı bir kaç yüz kişilik bir kuvvet ile beraber Batı Kazak ülkesine geçerek oradan topladığı 10.000 kadar askerle Orsk kasabasına hücum etti ve 10 Haziran 1842 de General Lebedev kumandasındaki Rus ordusuyla savaşa tutuştu. Durumun ciddiyetini anlıyan Ruslar, Orenburg genel valisi General Obruçev kumandasında büyük bir Rus ordusunu Kine Sarının üzerine sevk ettiler. Kine Sarı Turgay ırmağının kıyısına kadar çekildiken sonra savaşı kabul etti. Bu savaş, silâh ve insanca çok üstün kuvvete sahip olan Rus ordusu-

nun galabiyetiyle neticelendi ve Kine Sarının iki kardeşi başta olmak üzere askerinin çoğu şehit düştü.

Kine Sarı, Uludağ yaylasına çekilerek orada kuvvetini toparlıyordu ve iki yıl kadar müddetle durmadan Rus hududuna akın ediyordu. 1844 te Kine Sarı 5000 kişilik seçme bir kuvvetle Ruslara hücum ederek Yekatrinsk kalesini yağma etti.

Bu vakadan sonra Kazak yiğitleri her taraftan gelerek Kine Sarı'ya katıldılar ve kuvveti çok büyüdü. Kine Sarı, Hive ve Buhara hanlarıyla iyi münasebet kurarak onlardan top ve tüfekler ve top tüfek yapan ustalar getirtti.

Kine Sarı'nın büyük bir tehlike haline gelmiş olduğunu anlıyan Ruslar, Aral Gölü ve Irgız ırmağı boyunca kuvvetli istihkâmlar yaptılar ve oralardan Kine Sarı'nın üzerine kuvvetler sevk etmeğe başladılar. Kine Sarı, Rus saldırılarını defederek adı geçen istihkâmlara hücum ettiyse de Rusların modern silâhları karşısında muvaffak olamadı ve daha uygun bir yer olan Çu havzasına çekilerek Kazak aşiretlerini etrafına toplamağa çalıştı. Sir Deryadan ta Çin tabiiyetinde bulunan aşiretlere kadar bu havalideki bütün Kazakları nüfuzu altına aldı. Yalnız Yedisu bölgesinde bulunan Kırgızlar, Kine Sarı'ya itaat etmediler. Kine Sarı, bu Kırgızları kendisine boyun eğdirmek maksadiyle 1847 de büyük bir ordu ile Yedisuya yürüdü. Bu ordunun içinde Hiveden gelen 10.000 kişilik gönüllü kuvveti de vardı.

Kine Sarı, Kırgızları kendisine i-

Batı Türkistan ve Siyasî Taksimatı

Yahya Çağatay

Münevver gençlerimizden biri olan Bay Yahya Çağatay tarafından bu başlık altında kaleme alınmış olan bu makale, onun ihtisas sahası olan Coğrafya alanında anayurdu Türkistanı daima gözü önünde tutmuş olduğunu göstermektedir. Dünyaca pek az bilinen bir şey varsa o da Türkistanın birçok coğrafi özellikleridir. Arkadaşımız bu makalesinde anayurdunun Coğrafi, siyasi iktisadi ve kültürel durumlarının en çok tablosunu ilmi malzemelere dayanarak incelenmesini hedef tutmuştur. Bu mühim makaleyi bu sayıdan itibaren seri halinde yayımlıyacağız.

Türkistan Sesi

Aşağı yukarı bir asra yakın bir zamandan beri Rus istilâsı ve mezalimi altında bulunan Batı Türkistanın Çarlık Rusyası siyasî bünyesindeki mühim rolünü ehemmiyetle kavramış olan 1917 yılı inkılâp mensupları, Çar

taat ettirmeğe muvaffak olmuştu, fakat merkezine dönerken az bir kuvvetle beraber Çu havzasında Tokmak şehrinden 4 kilometre batıda bulunan Keklik Senger adlı bir tepe üzerinde konaklamıştı. Geceleyin bir parça Kırgız çetesi tarafından sarılarak bir kaç kardeşi ve yakın adamlarıyla beraber şehid edildi.

Bu facia, Kazak istiklâlinin sonu oldu ve Ruslar bu güney kısmını da kolaylıkla istilâ ettiler ve Kırgızlar da Rus boyunduruğu altına düştüler.

Kine Sarı'nın şehadetinden sonra

lık Rusyasını devirerek bugünkü Bolşevik komünist Rusyasının temelini atarken bir çok vaat ve propagandalarına rağmen yegâne düşündükleri şey eski çarlık Rusyasının hakimiyeti altında yaşamış olan milletleri ve bilhassa Rus sanayiinin ham madde kaynağı olan Orta Asyadaki sömürgelerinin tamamını muhafaza etmek prensibini gütmekte idi. Nitekim inkılâptan beri geçen kırk senelik müddet içinde de bu prensibe sadık kalan komünist Rusyası (gelen gideni arar) kabilinden adeta Çarlık Rusyasına rahmet okutacak derecede Türkistanı sömürmektedirler. Vakıa kızı Ruslar zamanında Türkistanda birçok maden damarları işletmeğe açılmış ve eskiden işletilmekte olanların da istihisalları arttırılmıştır. Hattâ ziraatta dahi bir çok inkişaf olmuştur.

İset ve İsetay Batırlar uzun bir müddete kadar Aral gölünün kıyılarında ve Üstyurtta Ruslara karşı şiddetli mukavemetlerde bulundularsa da çete harekâtından ileri gitmediler ve yavaş yavaş eridiler.

(Sonu var)

★ Bu bölümü derlerken faydalandığım kaynaklar şunlardır:

Rusya Tarihi - Prof. Akdes Nimet Kurat, Bugünkü Türkistan Tarihi - Prof. Zeki Velidi Toğan, Şarkî Türkistan Tarihi - M. E. Buğra, Telfik - el Ahbar - Murad Remzi.

Fakat bu istihsal artması ve ziraattaki inkişaflardan o memleketin hakikî sahipleri olan Türkler değil bilâkis sömürgeciler istifade etmektedirler. Türkistan işçisinin kömür ocaklarından çıkarttığı madenlerin ve yahut çiftçisinin yetiştirdiği pamuğun memlekete getirmesi icabeden refah-tan ancak ve ancak Rus menfaati istifade etmektedir. Bu da yetmiyor-muş gibi Türkistanı ebediyen sömürmek ve sahip çıkmak için de bilhas-sa ikinci cihan harbinden sonra bu memlekette yaşamakta olan ırkdaş-larımızın türlü behanelerle öz yurtla-rından uzaklaştırılarak yerlerine 1863 yılına kadar Çar prenslerinin köpek-leri ile değiştirilegelen Rus köylüleri (Mjikler) getirilip yerleştirilmekte-dirler. Bu suretle Türkistanın en mün-bit yerlerine Kızıl Rus (Helle Vay-lau) yerleştirilirken aynı zamanda ırk, dil ve kültürleri birbirlerinin mü-temmimi olan ve bir bütün olan biz Türkistanlıları parçalayarak tehlikesiz bir hale sokmak için ellerinden gelen her şeyi yapmaktadırlar.

Bu cümleden olarak Türkistanda

sanki mevcutmuş gibi birtakım millet çıkler icadetmişlerdir. Kazak, Kırgız, Türkmen, Özbek ve saire gibi.... Her türlü esas ve hakikattan uzak olan bu uydurma milletçiklere hiç kimseyi i-nandıramamakla beraber Türkistanın bütünlüğünü tehlikeye düşürebileceği mülâhazası ile, biz buna karşı koy-malıyız. "Türkistan bölünmez bir bü-tündür" prensibini her zaman kendi-mize şiar edinmeliyiz.

Sovyet Rusya, ta 1920 yılında bir takım siyasî gayelerle Türkistanı aş-ağıdaki altı kısma ayırarak parçala-mıştır:

Bolşevik Rusyası tarafından zor-la yapmış olduğu bu parçalamanın, Türkistan Türklerini yok etmekten başka bir gaye gütmemişinin iyice an-laşılması maskasdiyle, mezkûr bölge-leri ve her bir sahadaki hususiyetle-rini ayrı ayrı gözden geçirmemiz fay-dalıdır.

KAZAKİSTAN

26.VIII.1920 tarihinde kurulmuş olan Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, İdil ırmağından başhya rak şarka doğru Doğu Türkistana

Adı	Baş şehri	Kuruluş tarihi	Mesahası
1 — Kazakistan	Almaata	26.VIII.1920	2.745.000 Km.
2 — Türkmenistan	Aşkabat	5.XII.1936 27.X.1924	444,000 Km.
3 — Özbekistan	Taşkent	27.X.1924	370,000 Km.
4 — Kırgızistan	Pişpek	II.V.1925 5.XII.1936	197,000 Km.
5 — Tacikistan	Düşenbe	5.XII.1929	140,000 Km.
6 — Karakaljak	Ürgenç	20.II.1932	206,000 Km.

Yekün 4,102,000 Km.

kadar uzanan 2,745,000 kilometre kare araziye malik olup halen baş şehri Almaatadır. Mesahai sathiyesi bakımından Kazakistan Cumhuriyeti, Rusya cumhuriyetleri içinde ikinci yeri işgal etmektedir. Avrupa kıtasının dörtte birinden daha fazla bir yer işgal etmekte olan bu büyük ülkede 1936 yılında 6,797,000 insan yaşamakta idise de 1950 yılında bu nüfus 6,200,000 e inmiştir. Bir kilometre kare sahaya ancak 2,3 insan isabet eder ki bu oldukça az bir nisbettir.

(Bu geniş bölgenin nüfusunun az olması ve gittikçe azalmasında amil olan beşerî ve coğrafi güçlüklerden başka da bilhassa Sovyetlerin gütmekte oldukları nüfus siyasetleri ile 1930 ile 1932 yıllarındaki kıtlık, ve Kazakların asırlardan beri alışkan oldukları göçebe hayatından birdenbire oturak hayata intibaka zorlanmış olmaları ve nihayet Rus mezalimine dayanamıyarak memleketlerini terk etmiş olmaları, nüfuslarının azalmasına sebep olmuştur. Hatta onların muhaceret kollarının bir ucu Türkiye'ye kadar gelmiş bulunmaktadır.)

Kazakistanda son yıllarda birçok mâden damarları bulunmuş olup, eskiden beri de olduğu gibi bakır, altın, gümüş, nikel, kömür ve potasyum gibi madenleri ve petrolü ile şöhret bulmuştur. Kazakistan maden bakımından Sovyet Cumhuriyetlerinin en zenginidir. Bütün Sovyet Rusya'da sarfedilmekte olan kurşun madeninin % 63 ünü Kazakistan temin eder.

Hazer denizi kıyılarından Aktubensk (Aktepe) şehrine kadar olan 400.000 Km. vüsatındaki (Ural - Em-

be) arazide halen 1,300,000,000 ton petrolün mevcut olduğu tahakkuk etmiştir. Kazakistanda en az 60,000,000,000 ton kömür rezervi de mevcuttur. Yalnız Karagandı bölgesinde 56 milyar ton kömürün mevcut olduğu anlaşılmıştır ki ehemiyeti bakımından burası Sovyet kömür istihsal merkezleri içerisinde üçüncü yeri işgal etmektedir.

Kazakistanın merkezi geniş çöllerle kaplıdır. Buna rağmen Kazakistan tamamıyla büyük sahrada olduğu gibi ıssız çöller ve vahalar bölgesi değildir. Kazakistanda büyüklü küçüklü üç binden fazla göl ve bir çok ırmaklar mevcut olup ve bilhassa göllerin balıkları memleket çapında meşhurdur. Kazakistanın tabii şeraiti hayvancılığa elverişli olmakla beraber susuz ve sulu ziraat ta oldukça inkişaf etmiştir. Buna rağmen Kazakistanda ziraata müsait milyonlarca hektar arazi halen boştur. Mer'alar ise milyonlarca hayvan besliyebilecek genişliktedir. Tabiat, Kazakistandan her türlü nimetini esirgememiş olup bu memlekette ister hayvancılık ister ziraat için bir çok imkânlar mevcuttur.

Kazakistandan geçen Türk - Sib demiryolu tabii olarak iktisadî bakımdan bu ülkenin inkişafına hizmet etmiştir. Bugün Kazakistanda yaşamakta olan halkın heyeti umumisi şehir hayatına intibak etmiş olup eski çadır hayatından (göçebelikten) eser kalmamıştır. Bugün Kazakistan halkı (Kolhoz) veya (Sovhoz) teşkilâtı içinde modern çiftçi veyahut modern esaslara dayanan hayvan yetiştirici-

Türkistan'ın Ehemmiyeti

V. E.

(Başı 6. sayıda)

Mevzuumuzun siklet merkezini, Batı Türkistanın 1870 tenberi iktisadî ve millî kültür yönlerinde aldığı ve gelecekte muhtemelen alacağı istikameti teşkil eder. Netice gerek Türk, gerek İran ve gerekse Hindistan için oradadır. Çar idaresi altında bulunan Batı Türkistan İslâm dünyasında bir dereceye kadar İngiliz Hindistanının mukabil bir kutbu olmuştur. Bolşevik Ruslara gelince onlar iktisadiyatının siklet merkezini Uralların cenup taraflarına (Batı Türkistan taraflarına) nakletmişlerdir. Bu itibarla müstakbel Rusya için Türkistanın ehemmiyeti İngilizler için Hindistanın öneminden daha az değildir. Mürgap vadisinin yeniden geliştirilmesiyle İncildeki cennet haline getirilmesi kabildir ve 5 - 10 bin yıllık kötü tarihi tekrar iyi hale koymak çalışmasına bağlanan bir muvaffakiyete benziyen bir iş olur.

Hindistan ve Türkistan kutupları arasında yayılan geniş saha (İran ve Afganistan) bu iki kutbun arasında-

liği veyahut ta işletmelerde çalışmak tadırlar.

Kazak münevverlerinin Türkistan halkına ve siyasî bünyesine yaptığı ve yapagelmekte olduğu örnek hizmetleri de ayrı bir bahis mevzuudur. Gelecek yazımız Özbekistana aittir.

(Sonu var)

ki ticaret münasebeti için yüzlerce yıldan beri bir geçit ve köprü olarak kalmıştır. Hali hazırda da aynı karakteri taşımakta ve bunun için zaman zaman buralara Ruslarla Hindistanı ayıran bölgeler nazariyle bakılmaktadır. Ruslar da kendi düşüncelerine göre eninde sonunda Arap denizi sahillerine inerek Hindistan ile direk temas gelmeye imkân sağlayacak inkişafalara bu sahayı geçit olarak görmektedirler.

Bu iki noktai nazardandırki bir yandan Ruslar bu sahanın şimaline yaklaşıyor ve İran, Afganistan ve Doğu Türkistana sokulmağa çalışıyorlar, diğer yandan da İngilizler bu Rus sokulmasına ne olursa olsun def edilmesi lâzım gelen bir tehlike nazariyle bakmıştır.

Konunun bu şekilde ortaya atılması sırf nazariyelerden ve arşif etüdlerinden doğmuş değildir. Bilâkis bu şekil, mesul devlet adamlarının pratik incelemelerini teşkil etmekte ve İngiliz - Hind arşiflerinden bir çok veryasyonlarla yürütülen fikirlerden doğmuştur. Bu fikri Hind hükümeti tarafından Hindistan işleri Baş Sekreteri ile Hindistan işleri Müsteşarına verilen 21.10.1890 tarihli raporunda bulmak mümkündür. Bu raporda bu fikir şöyle formüle edilmiştir: "İran denizi civarında her hangi bir Avrupa milletinin politik rekabetine kat'î olarak cephe almalıyız. Hatta

Rusya, Hindistan için hakikî bir tehlike arzeden bir durum göstermezse dahi bu tavrı muhafaza etmeliyiz. Hindistan civarında vukua gelen bütün olaylara karşı Londra merkezi tarafından daha hassas bir tarzda aksülâmel gösterildiği takdirde bile itiraf etmeliyizki Rusyanın İran denizine inmesi, Hindistan için ve dolayısıyla (İngiliz) imparatorluğu için hakikî bir tehlike olmuş olacaktır. Ruslar açık Arap denizine inip yerleşirse ve buna ilâve olarak da Kaşğardan Hindistanın Kuzey batısındaki dağ halkı (Keşmir ve Patan) ile doğrudan doğruya temas fırsatı bulurlarsa o zaman bu tehdidin ne kadar büyük olduğu anlaşılır.”

Britanyaya karşı baş gösteren bu çeşit tehlikelerden bir çoğu şimdiye kadar Afganistan ve Çin ile yapılmış olan muhtelif muahedeler ile bertaraf edilmiştir. (1895 te akdolunan Pamir hudut anlaşması bunlardan biridir). İran denizi, Baltık ve Karadeniz Britanya kuvvetleri tarafından kapatılabilir. Fakat hinterlandı (Ruslar tarafından) emniyet altına alınmış bir Arap denizi limanı kapatılmaz.

Rusların güttükleri hedef esasında çok büyüktür. Birinci dünya savaşından itibaren Rusların, Hind okyanusundaki deniz yoluna iştirak etmek isteği onların son gayeleri değildir. Bahis konusu olan gayeler bundan daha ağır basan şeylerdir. Tarazının kefesine konulan gaye, uzak gelecekteki genel gelişmenin serbestisidir. Bu da nazari bir tesbit değildir. Daha 1881 de Çarlar tarafından başlıyan

demiryolu inşaatı ve pamuk meselesi bolşevikler tarafından daha da hızlandırmıştır. Orta Asya artık 3. Aleksander devrinde olduğu gibi Avrupa Rusyasının bir takıntısı değildir. Bir Rus kolonisi de hiç değildir. Bilâkis Bolşevik Rusyası bu bölgeyi kendinin bir rüknü olarak elinde tutmaktadır. Garbî Türkistanı istilâsı altında tutmak Ruslar için pamuktan ziyade, şimdiki dünya kuvvet müvazenesinde bir ikmal kaynağı ve Rusyanın gelecekteki iç genel gelişmesi için kat'î bir ölçüdür. Dünyayı istilâ plânını kuran Moskova devlet adamları şunu iyice biliyorlarki: bir dünya savaşı çıktığı takdirde Ruslar Avrupada Baltık ve Şimal denizleri kıyılarında sıkıştırılacaklardır ve bundan başka da Japonlarla anlaşamadığı takdirde Uzak Şarkta oldukça mühim tazyika uğrayacaklardır, ve bütün ihtimalların gösterdiğine göre Büyük Okyanusta daha çok tazyik edileceklerdir. Demek oluyorki o takdirde Ruslar Avrupa ve Uzak Doğuda yapacak harekâtında çok mühim tazyiklerle karşılaşacaklardır. Şayet Ruslara dışardan bir yardım gelmezse ve ya Japonya ile anlaşmazsa Transbaykalien ve dış Moğolistan ölkeleri kaybedilmiş demektir. Bu takdirde Rusların yeni hayat sahaları kazanabilmeleri için şu iki istikamet vardır: (1) Asyanın cenubu, (2) Asyanın cenubu şarkisi. Bu her iki yönden Garbî Türkistan tabii bir üstür. Yâni Garbî Türkistan, Rus ticaretinin Hindistan avlusuna doğru yalnız bir sıçrama tahtası değil aynı zamanda Hindistandan şarka giden yollara saldırma için de stratejik bir üstür.

1904 te olduğu gibi Rusların Japonlara karşı yeni bir saldırı ile kendilerine uzak şarkta bir açık deniz menfezi açmağa mecbur kalacaklar kanaati bir çok kere açığa vurulmuştur. Fakat bu fikir hakikatı pek hesaba katmamak demek olur. Ruslar için böyle büyük tehlikeli bir maceraya atılmak mecburiyeti yoktur. Çünkü Türkistan başka ehemiyetlerine ilâve olarak, Çine giden Mançurya ve Dış Moğolistan'dan çok daha emin bir irtibat sahasıdır. Buna ilâveten İran ve Afganistana karşı Garbî Türkistan, Kafkasya gibi birinci sınıf bir strateji pozisyonudur. Trans baykalien sahaları bir altın yatakları olmasına rağmen Ruslar için artık bunlar (Türkistan) kadar ehemmiyeti haiz değildir. Bu fikir (Japonyaya saldırmak suretiyle açık denize çıkmak) bir hayalden başka bir şey değildir. Zira bolşevikler bu emellerini açık ifade etmekle beraber ciddi surette elde silâh olarak Japonlarla karşılaşmaktan çekinirler. Bolşevikler Japonya ile olduğu gibi İngiliz İmparatorluğu ile de kozlarını silâhlı ve kanlı olarak paylaşmağa sebebiyet verecek harekette bulunmazlar. Onlar İngiliz kuvvetine öldürücü darbeyi vuracak yerleri arama tecrübesine daha devam edeceklerdir. Bu da ancak İngiliz İmparatorluğunun genel sisteminde ve Hindistanda mümkündür. Bunun için Hindistan hududunda bir harp çıkarmak ihtiyacı olmayacağını bolşevikler ummaktadırlar. Kat'î netice orta Asyaya yönelmektedir. Oradan barışçı görünen vasıtalarla Bolşevik taktiği, iktisadî ve siyasî bakımdan organize edilmiş olma-

lıdır. Diğer taraftan Rusyanın iç ihtiyaçlarının, dış dünya piyasasıyla ilgisi olmıyan şimaldaki tabii servetlerinden, Doğu Siberya ve Batı Türkistan endüstrisi mamulâtından temin etme işlerinin tamamlanmış olması şarttır. Bu durumda bile Ruslar için diplomasi sahasında ve iktisadî tekâmül işlerinde daha bir sürü ihtiyaçlar ortaya çıkacak ve belki de bir çok imkânlar meydana gelecektir. Meselenin ruhu Hindistan olduğuna bakılırsa, Rusların ticarî ve saire teşkilâtlarıyla şimdi hükümleri altına aldıkları Doğu Türkistanda elde ettikleri garantiye kanaat etmiyeceklerdir.

Bu genişlemesine karşı muhtemel görünen bir tehlike de İngiliz (yahut müttefikleri) nin Yakın Şarkta İslâm devletlerini Ruslardan tekrar uzaklaştırmak için zaman kazanmağa baş vurmalarıdır. Böyle bir tehlikeden yakasını sıyırmak için Ruslar, bilhassa Batı Türkistanda iktisadî sahada daha çok başarı elde etmek zorundadırlar.

Bolşeviklerin budalaca bir inanışlarına göre Rusyayı İngiliz ve Amerikan mâmulâtından tamamen müstağni kılacak ve hatta Batı Avrupayı da besliyecek bir pamuk siyasetinin Batı Türkistanda tatbikini denemektedirler.

Bolşevikler eski Rus emperyalizminin hedeflerinden vazgeçmemek üzere bir çok yıllar Şarkta tam bir sulh içinde tutunmayı arzu etmektedirler. Bu, barışı sevdikleri için mi? Asla. Daha ziyade emniyet içinde Okyanusa ulaşmak için. Bolşevikleri Av-

Yaslı Türkistan'a

Seyhun'a, Ceyhun'a selâmlar olsun;
Vazgeçilmez senin aşk'ın Türkistan.
Kırgızlar, Kıtaylar hepisi duysun,
Yatağının bizim ırkın Türkistan.

Yağbular, Kağanlar kayboldu sanma,
Kızıl meskofların sözüne kanma,
Ayrılmışız diye bu kadar anma,
Söylenecek yine Türkün Türkistan.

Bu bizim ırkımız ırkların ırkı,
Bir akına yeter otuz'u kırk'ı,
Düşmezki dilimden bu altın şarkı,
Olacaksın yine Türk'ün Türkistan.

Fikret Karadeniz (1.4.957)

rupa sulhu pek az ilgilendirir. Her türlü harp ve karışıklığın onların düşüncelerine göre bolşevikliğin yolunu açmak için vukubulması lâzımdır. Bu genel alanda Rusların kuvvet ve zaaf larını gösteren noktalar ileride tekraren belirtilecektir. İslâm devletlerinin Batı ve Rus zıddiyetinden doğan fırsatlardan kendi hesaplarına istifade aramaları da başlı başına enteresan bir bölümdür.

Böylece Türkistan etrafındaki meselelerin fevkalâde geniş hasatını teker teker inceledik. Asya hududunu da aşarak daha uzaklara kadar yayı-

lan etkilerinin çevresini kesin olarak çizdik. Konuyu derin düşündükçe görünüşlerin (Rus siyasetinin görünüşünün) bizi ne kadar aldattığını açık şekilde görüyoruz. Hakikaten eski dünyanın heyeti umumiyesinde bir yığın girift meseleler vardırki hep Orta Asyadan çıkar ve bütün hadiseler orada bize kendini gösterir.

İncelemede biz bile kısıntılar yapmak zorunda kaldık. Çünkü konular yalnızca Ruslar tarafından süzgeçten geçirilebiliyordu ve ekserisi de değişik mahiyette idi.

(Devamı var)

Türkistan Millî Hareketlerinden bir parça

(Başı 7. sayıda)

Kurduğumuz teşkilât dolayısıyla bize muhalefet gösterenler oldu ve bunların başında Mehmet Emin Bey ve taraftarları bulunuyordu. Bu cihetle vaziyetimiz müşkül bir duruma düşmüştü. Bunun üzerine biz de bütün mevkilerimizi değiştirmek zorunda kalmıştık ve şöyle değiştirdik: Nur Mehmet Bey subay ve askerleriyle beraber Üç Korğan deresine yerleşti; Aliyar Korbaşı Cephe kumandanı olarak Tohtasın Mahdum Korbaşı, Yoldaş Korbaşı, Ahmet Pehlivan Korbaşı askerleriyle beraber Suk deresine yerleşti; Mehmet Ruzi Cephe kumandanı, Yusuf Korbaşı, Erkeş Pehlivan Korbaşı, Şakir Korbaşı Vadılda leştiler; Mehdi Mahdum Korbaşı, Cure Yağcı Korbaşı, ve Yusuf Can askerleriyle beraber Hocagır yolu üzerinde yerleştiler; Ben, Hal Hoca İşan Korbaşı, Dardak Korbaşı, Acgar Korbaşı ve diğer subay ve askerlerle beraber Oş ve Gülşe taraflarına doğru hareket ettik ve Gülşede bulunan Rus askerlerini silâhsızlandırdık. Bundan sonra arkadaşım Hal Hoca bize veda ederek Nokat adındaki müstahkem mevkiine döndü ve ben ise Gülşede kaldım.

Az bir müddet sonra büyük bir Rus kuvveti üzerimize saldırdı. Bu Rus taarruzu şöyle olmuştu: Rus kuvvetleri Tal ve Oş yollarını işgal ederek bize kapadıktan sonra Nokat yolundan üstümüze yürümüştü. Çekil

memiz için ancak Erkeştam tarafı bize açıldı, ama orası çok yüksek ve karla kaplı bir dağ bölgesi idi. Düşmanın taarruzu başladığı günden itibaren 7 gün ve gece savaş durmadan devam etti, fakat savaş hiç te lehimize inkişaf etmiyordu ve her an çember içine düşmek tehlikesi mevcut idi. Bu durum karşısında o çetin Erkeştam tarafına çekilmeğe karar vererek yola çıktık. Şiddetli kar tipileriyle pençeleşerek muntazaman çekiliyorduk. Erkeştama 75 kilometre mesafede bulunan Akbusağa köyüne geldik. Akbusağadan 40 tane dağ öküzü, 20 kılavuz ve yüz tane kürek alarak güneğe doğru giden Alay yoluna girdik. Bu yoldan yürümekte hedefimiz Terek Davan adındaki yüksek dağ geçidini aşmak ve düşmanın geçemeyeceği bir noktaya ulaşmak idi. Bu yol üzerinden son derece güçlkle ilerlerken düşman kuvvetleri arkamızdan yetişti. Bir taraftan karla mücadele, diğer taraftan da düşmana karşı savaşmak suretiyle binbir küçükle o yüce geçide vardık ve kılavuzlarımızın iyi bilgileri sayesinde geçidi aşarken meşhur Alay yaylası gözüktü, günlerce süren mecburî yürüyüşle nihayet Alaya vardık. Alay bir bucak merkezi idi, ahalisi bizi çok iyi karşıladı, gerek adamlarımızın ve gerekse hayvanlarımızın yiyeceklerini temin ettiler. Gerek savaşta ve gerekse yolda verdiğimiz zayıyat 93 kişi-

den ibaret olup Alaya gelebilen mevcudumuz 2000 kişiden ibaretti. Bu maceralar böylece sona ermiş oldu.

Biz Alayda bulunduğumuz günlerde 1919 - Kasımının sonlarında Asgar Korbaşıyı 1000 kişilik seçme süvari ile Pamir tarafına gönderdik. Asgar Korbaşı Murgap deresinde bulunan Rus garnizonunu tamamen imha edip silâh ve mallarını ele geçirdikten ve Kamçin Bey adında birini orasının muhafazası için bıraktıktan sonra dönüp bize katıldı.

2 Şubat 1920 günü silâh arkadaşımız Mehmet Emin Beyden bir mektup aldık, mektupta şöyle yazıyordu "Biz Sovyet Ruslarla barıştık, siz de gelin barışın. Ruslar, size ta at nallarına kadar bütün gerekli şeyleri vermeyi taahhüt ediyorlar." Bu mektup bu kadar kısa iki cümleden ibaretti. Bu mektubu mülkiye kaymakamı Abdulkadir ve Yoldaş Bay gibi yurdun ileri gelen adamları getirmişti. Bu mektup hiç bir şey ifade etmiyordu ve yalnız bütün fikirlerimizi altüst ediyordu. Bunun üzerine mektubu getiren elçiler, vak'ayı açık anlatmaları için yeminle icbar edildi. Onların ifadeleri şöyleydi: "Hokant vilâyeti - içerisindeki meşhur çeteci Erkeş Korbaşı'ya aynı bize yapmış olduğu gibi mektup yazmış ve Ruslarla barıştırmıştır. Fakat bir fırsatla düşman Erkeşin askerlerini silâhsızlandırmış ve kendisinin nereye götürüldüğü belli değildir, bilâhire öldürülmüş olduğunu haber aldık. Sirderyanın öbür tarafında büyük bir ülkeyi elinde tutan ve her savaşta Rusları hezimete uğratan Rahman Kulu Korbaşı da Erkeş Korbaşının uğra-

dığı âkibete uğratılmıştır. Şu farkla ki sonradan "hak tarafından zorla isyana katılmış" diye beraat ettirilmiş ve serbest bırakılmıştır."

İşte bu ifadelerden anlaşıldığına göre: Ruslar, milliyetçi gurupları kuvvetle yenemeyince siyasî aldatma yolunu tutmuşlardı ve teker teker tuzağa düşerek yok olmamızı plânlaştırmışlardı.

Biz bu malûmatı elde ettikten sonra, mektup getirenleri geldikleri yoldan geri gönderdik.

Bundan hemen sonra, arkadaşımız Asgar Korbaşıyla Tohta Mehmed Alayda bırakarak kendim bir parça kuvvetle beraber, kardeşim Nur Mehmet Beyin bulunduğu Karavul tarafına hareket ettim. Karavula gelince yukarıda bahsi geçen çekilmemiz sırasında bizdan ayrılarak Nokat tarafına gitmiş olan arkadaşımız Hal Hoca İşan bütün kuvvetiyle beraber Karavula geldi. Savaşa çok elverişli bir yer olan Karavulda muntazam müdafaa tertibatı alarak düşmanın saldırısını beklemeğe başladık ve burada vukubulacak savaşı bir ölüm - kalım savaşı sayıyor ve son damla kanımıza kadar feda ederek savaşmak ezmindeydik. Nihayet düşmanın büyük taarruzu başladı şöyle ki kuvvetleri şu 4 istikametten üzerimize yürümüştü: 1 — Üç Korğan istikameti, 2 — Hoca Gır boğazı istikameti, 3 — Vedil istikameti, 4 — Hokand istikameti. Bizim için ancak Alay tarafı açık idi. Düşman ilk olarak Üç Korğan tarafında bulunan boğazdan taarruza başladı. Orada bizim gizlice yerleştirdiğimiz müfreze tarafından düşmanın 100 kişilik öncü müfrezesi

esir alındı. Bu esirlerin başında Mehmet Emin Bey bulunuyordu. Bu esirleri iyi muamele ile karargâhımız olan Karavula sevkettik. Ben ise hatta evlâdına bile bakamıyacak bir durum içinde savaşı idare etmekle meşgul idim. Çünkü vaziyet saat saat vehamet kesbetmekteydi. Mehmet Emin Beyin Hal Hoca arkadaşımızın yanında misafir edilmekte olduğu kanaatındaydım. Düşman son hızıyla üzerimize yüklenmekteydi. Fakat savaş talihi saatler geçtikçe bizim lehimize inkişaf etmeye başlamıştı, hatta Vedil cephesindeki düşman kuvvetinden 300 kişiyi esir almıştık ve silâhları elimize geçmişti. Tam bu sırada Asıl merkezimiz olan Alaydaki arkadaşlarımız Asğar ve Tohta Mehmet Korbaşılardan posta geldi. Erkeştan tarafından büyük bir düşman kuvvetinin onların üstlerine saldırdıklarını ve savaşın cereyan etmekte olduğunu haber veriyorlardı. Derhal yanımızdaki kuvvetimizden 1000 kişiyi ayırarak kardeşim Nur Mehmet Beyin kumandası altında Alaya yolladık. Asğar ve Tohta Mehmet Korbaşıyla birleşen Nur Mehmet Bey tam on gün fasılasız olarak savaştıktan sonra düşmanın çok üstün kuvveti karşısında Buhara tarafına çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu suretle bize açık olan tek cihet te kapanmış oldu. Savaş bütün şiddetiyle devam ediyor ve her tarafımızı sarmış olan düşman çemberi de gittikçe daralmakta olup artık kurtuluş ümidi zaif bir hale gelmişti.

Düşman çemberini yarmak için ben 1000 kişilik bir fedaî kuvvetin başına geçtim. Son mukadderatımı-

zı tâyin edecek bu teşebbüse girişmeden önce herkesle vedalaşarak hazırlandık. Gece yarısı Hoca Gır boğazının batı tarafına düşen Cim adında bir sarp dağa tırmandık. Binbir güçlülle dağı aşarak öbür tarafa güneş doğarken inmeğe başladık. Bu sırada şiddetli yağmur yağıyordu ve bu hava şartı bize çok iyi fırsat vermiş oldu ve ani olarak düşmanın üzerine saldırdık. Allah Allah sadalarımızla gözlerini açar açmaz şaşkına dönen düşman kuvvetleri silâh kullanmak şöyle dursun her tarafa kaçışmaktan başka bir şey yapamadılar. Biz işte bu durumdan hemen faydalanarak çemberi yarıdık ve bir tek zayıat vermeden kurtularak Marğınan şehrine yakın olan ana merkezimiz Ger Baba'ya geldik. Ger Babadan İskabil şehrini basarak oradaki rakı fabrikasını ateşe verdik ve tekrar Ger Babaya gelerek bütün etrafa bir tebliğname dağıtmak suretiyle Ger Babaya geldiğimi ilân ettim. Bunu duyan düşman, kuvvetini benim üzerime sevk etmek üzere Karavul etrafından geri çekti. Düşmanın çekilmesiyle Karavulda çember içinde kalan arkadaşlarımızın kurtulması ve Ger Babaya gelerek bize katılması bir oldu.

Arkadaşlarımız gelir gelmez Mehmet Emin Beyin ne olduğunu sordurdum. Hal Hoca şu cevabı verdi: "Maiyetimde olan Sahip Kaarı Korbaşını Mehmet Emin Beyin muhafazası için bırakmıştım ve savaşı idare etmek vazifesi benim üzerimde olduğu için ona bizzat alâkadar olmam imkânsızdı, sonradan Sahip Kaarı

Korbaşı ile Mehmet Emin Beyin ortadan kayıp olduğunun farkına vardım. Çok hayret ediyorum.”

Kardeşim Nur Mehmet Bey ile Asgar Korbaşı ve Tohta Mehmet Korbaşının üstün düşman kuvvetleri karşısında Alay'ı müdafaa imkânını bulamıyarak Buhara tarafına çekildiklerini biraz yukarıda zikretmişim. Onların başlarına gelenleri kısaca zikretmek istiyorum: Onlar, Alaydan çekilerek 83 kilometre mesafede bulunan Koş Boynak adındaki yere kadar muntazam bir yürüyüşle gitmişler, fakat orada barınmak imkânı olmadığını görünce güney tarafında Pamirlerin kollarından olan Cimtelve dağına sığınmak zorunda kalmışlar. İnsanın barınması mümkün olmıyan bu dağın üzerinde kalmışlar ve bindikleri atları kesip yemişler. Bu dağ başında daha fazla kalmak mümkün değildi, bunun üzerine istikametlerini değiştirerek Buzdağı, Kumbul dağı, Kum dağı ve Katran dağı adlarındaki buzluk ve karlık çetin dağları binbir güçlükler içinde aşarak Çimyan kasabası yakınlarından ovaya inmişler-

dir, Çimyan ile Atrak arasındaki boşluk bölgeyi dolaşarak bizim bulunduğumuz Ger Babaya geldiler. Uzun bir müddet süren bir ayrılıktan sonra bize kavuşmuş oldular. Bu suretle kardeş hasretinden kurtuldum ise de maalesef Mehmet Emin Beyin hasreti zayıf olacak hiç bir şans zühur etmedi.

Şimdi Ger Babada hepimiz toplandıktan sonra bu uğursuz hadiselerde uğradığımız zayıatın tahkikatına başladık. Tahkikatımız şu neticeyi meydana çıkardı: Hal Hoca İşanın zayıatı 43 kişi, Aliyar Korbaşının zayıatı 52 kişi, Bazarbay Dardak Korbaşının ise 35, Mehmet Ruzi Korbaşının 18, Nur Mehmet Beyin 57 kişi zayıatı vardı. Hayvan zayıatına gelince: binlerce attan hemen hemen hiç bir şey kalmamıştı. Bize kavuşabilenler hep yaya olarak gelmişler-

15 gece ve gündüz süren çetin savaş, kardeşim ve arkadaşarımdan uzun bir müddet ayrı düşmek ve son derece müşkül anlar geçirmekle dolu olan bu kara macera, bu suretle sona erdi. (Devamı var)

Altayların Ötesine Ağıt

Beşikdüzü, 20.XII.1954

Haniya bir yad'ı bulduğum anlar,
Kılıcımı ele adığım anlar,
Çekip etrafıma saldığım anlar!...
Ne ALMALIK kaldı, ne TURFAN kaldı?.. Ne eğeri kaldı ne urgan kaldı?..

Börüler kayboldu, aylar geldi,
İlim uçmak idi, ilim gazel di,
Ağlayan SELENGA bunu ne bildi;
Ne ezan'ı kaldı, ne irfan kaldı?..

Nerde kımızım'ı içtiğim çağlar,
SEYHUN'u öteye geçtiğim çağlar,
Atıma atlayıp uçtuğum çağlar;
Atıma atlayıp uçtuğum çağlar;

Hanların narası, Türk'ün Türesi
İrkımın öz yurdu gönül yarası;
ÖTÜKEN neresi, ÇITA neresi
Tarihten tarihe bir kargan kaldı?..

Turan Fikret Karadeniz

Türkistan Şimdi Kalbinizin Kapısını Çalıyor

Türkistanı Kurtarma Hareketi JAKARTA

“Şüphesiz ki bütün müminler kardeşlerdir.” (Kurani Kerim) Müslüman Kardeşler!

Türkistan Orta Asya'da bir İslâm memleketidir. Batı'da Hazer Denizi ve Ural Nehri ve Doğuda Çin'e kadar uzanmaktadır. Türkistanın Şimal hududu Sibiryaya ve Moğulistan ve Güney hududu İran, Afganistan ve Tibet'e ulaşmaktadır. Türkistan zengin ve tabii güzelliklere malik bir memleket olup arazisi gayet münbittir. Tabii güzelliğini artıran ve münakalât işlerini kolaylaştıran bir çok nehir ve güzel gölleri vardır.

Türkistanın yüz ölçüsü 5.407.013 kilometre kare olup Afganistan, İran, Türkiye ve Suudi Arabistan'ın topyekün yüz ölçüsünden daha geniştir. Türkistan'da İslâm 7 nci ve 8 nci asırda yayılmış ve halkın yüzde yüz müslüman olması İslâmın ilk nüfuz ettiği sırada halk tarafından ne kadar benimsendiğini göstermeğe kâfidir. İslâmiyet 13 ncü asırda yayılan Endonezya'ya nazaran Türkistan, Mekke ve Medine'den sonra, İslâmiyeti bütün dünyaya hususen Orta Asyada yaymakta en ziyade hizmet göstermiştir. Türkistan, İmam Buhari ve İmam Termizi gibi meşhur İslâm liderlerini yetiştirmiştir. Farabi ve İbnisina gibi filezofleri yetiştiren gene Türkistandır. Türkistan İbni Sina (Avcenna) gibi alimleri yetiştirmekle tebabet ilminde önderlik etmiştir. Yalnız bunlar değil belki daha bir çok

Türkistan evlâdı dünya medeniyetini yükseltmeğe yardım etmiştir. Eski Türkistanı, münbit arazisi, yeraltı zenginliği ve dini ve fenni alimleri ile hatırlıyacak olursak o devir de İslâm ışığının niçin o derece parladığı anlaşılır. Bu derece şanlı bir maziye sahip olan Türkistan halkının haliha-zırda komünist istismarı altında çekmekte olduğu ızdırabına karşı sempati duymakta ne kadar haklı olduğumuz kolayca anlaşılır.

Türkistanı tehdit eden tehlike

Bir bütün olan Türkistan ülkesi komünistler tarafından bir kaç kısma parçalanmıştır. Bu parçalanmış kısımlardan biri Batı Türkistan ve diğeri doğu Türkistandır. Batı Türkistan Ruslar tarafından harap edilmiş ve Doğu Türkistan ise Çinliler tarafından yağma edilmiş ve ona Sinkiang ismi uydurulmuştur. Böylece komünistler Türkistanı kendi esaretinde tutabilmiştir.

Komünistlerin İslâm'a ve Türkistan Müslümanlarına karşı yaptıkları mezalimden misaller verelim:

İstilâlarından ta ikinci cihan harbi sonuna kadar komünistler Türkistan, İdil, Ural, Kafkasya ve Kırım'da 5 milyon müslümanı yok etmiştir, çünkü bu müslümanlar zalim Rus komünist hükûmetine rıza göstermemişlerdir.

Türkistan, İdil Ural, Kafkasya ve Kırım'daki 80000 camiden ancak

500 tanesi kalmıştır. Geri kalan bu 500 ibadet yerlerinden bir çoğu eğlence yerleri askeri baraka ve hatta ahır olarak kullanılmaktadır.

Bu yeni Türkistan'da komünistler dinsizliği teşvik etmek üzere Allahsızlar Cemiyeti ismiyle cemiyetler kurmuş ve memleketin her tarafında şubelerini açmıştır. Bununla da kalmayıp, komünistler gençleri Din Kanunlarını (Kuran) öğrenmekten menetmekte ve bu işe teşebbüs etmek cesaretini gösterenleri müteassip, ak-sülhareketçi ve inkilâb aleyhtarlığı suçu ile cezalandırmaktadır.

Bundan dolayı komünistler istilâsı altında bulunan bu memleketlerde islâmiyetin ne kadar güç bir durumda bulunduğu bizi hayrete düşürmemektedir. Mezkûr memleketleri seyahat eden By. Nasruddin Latif'in söylediğine bakılırsa o memleketlerde islâmiyetin ortadan kalkacağı anlaşılmaktadır. İslamiyetin Orta Asyadan kalkması için bir nesillik zaman kaldığını söylemektedir. PIA muharriri Adinagoro, "Rus istilâsında bulunan memleketlerde islâmiyet yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır" demiştir ki, en az üç milyon müslüman Türkistanlılar memleketlerinden hicret etmiş - bulunmaktadır.

Komünist istilâsının başlangıcından ta şu güne kadar Türkistan müslümanları maddî ve manevî baskıya maruz kalmıştır.

Müslüman Kardeşler! İslâmiyete bu kadar hizmet eden münbit ve zengin bu memleketi nasıl unutabilirsiniz? ve Komünist mezalimi altında ezilip yok olmasına nasıl taham-

mül edebiliriz? Müslüman kardeşliğimiz nerede? Niçin o millete komünizimden kurtulmaları için yardım etmiyoruz? Acaba Cezair, Marakeş, Tunus ve Türkistan arasında herhangi bir fark var mıdır? Halbuki Türkistan en fazla ezilen bir memleket olup kurtulması için mümkün mertebe yardım edilmeğe haklıdır.

Bunun için bütün müslüman kardeşlerimizden ve dünyadaki bütün Hürriyet ve sulh sever insanlardan Hazreti Peygamberin irşad ettiği, "Müslüman Kardeşler bir vücüdün uzuvlarına benzer; bir uzuv ıztırab çekerse diğer uzuvların da ıztırab çekmesi tabiidir", buyurduklarına dikkat etmelerini rica ederiz.

Türkistan müslümanlarının çekmekte olduğu ıztırabı, kendi ıztırabımız olarak telâkkî edelim, kendi memleketimizde olsak dahi Türkistanlı müslüman kardeşlerimizin komünist esaretinden kurtulmaları için elimizden gelen yardımı esrigemeyelim.

Endonezya Müslümanları! Türkistan bu güne kadar unutulmuş bir ülke idi. Fakat Türkistan sesini kalbinize duyurmak istemektedir. O bahtsız kardeşlere acıyalım ve emniyete erişmeleri için yardım edelim.

Gelin! Türkistanın kurtuluşunu destekliyelim.

Size teşekkürler,

Türkistan Kurtuluş Cemiyeti

İdare Heyeti
Djakarta, Mart, 25,1957?

Ruslar Ham Toprak aramak bahanesiyle Türk kavimlerinin yaşayışlarını imha ediyorlar

M. Ereli

Türkistanın kuzey kısmının coğrafi ve iklim bakımlarından haiz olduğu hususiyetleri, bu bölgede yaşayan Türk Kazak aşiretlerini kendi hayat tarzlarını bambaşka bir şekilde kurmağa sevk etmiştir. Amerikanın bazı eyaletlerinde olduğu gibi Kazak Türklerinin çeşitli hayvan yetiştirme işleri çok yüksek bir seviyeye ulaşmıştı. İlbahar gelir gelmez Kazak aileleri savaşa hazırlanan büyük bir ordu karargâhını andıran bir şekil ve nizam içinde göç seferberliği hareketlerine başlardı. Onbinlerce at, deve, sığır ve koyun sürüleriyle sahra ufuklarına dağılıyorlardı. Bu kavimlerin hayatları "Yaylav" ve "kışlav" dedikleri iki ayrı sahalarda inkişaf ediyordu. Eğer bu kavimler Rus istilâsı talihsizliğine uğramamış olsalardı. 20 asrın ortası olan bu günlerde kışlav dedikleri kışlık meskenlerinde yüksek medeniyetli büyük şehirler kurulup insan kültürünün büyük nümuneleri meydana gelmiş olacaktı.

Çarlık devrinde başlayan Rus istilâsı Kazak Türklerinin en kıymetli ve mahsuldaş topraklarını musadere etmiş ve Rus aristokratlarının malikaneleri haline getirilmişti. Fakirlik ve dilencilik ne idiğini bilmeyen bu kavimler sefaletin ta içine sokulmuş-

lardı. Kazak Türkleri insaflı, sağlam yapılı ve çalışkan insanlar oldukları için hayat seviyelerini nasılsa yine orta bir derecede tutagelmekte idiler. Birinci dünya savaşından sonra, hayatının büyük bir kısmını Kazaklar arasında geçirmiş olan bir Ukraynalı mühendis, intibalarını şöyle anlatıyor: "Bildğim bir çok Kazak ailelerinden pavlodar ulusundaki Çalkanoğlu ailesi, ilkbahar gelir gelmez 6000 at, 9000 sığır, 1500 deve ve 18000 koyun sürüleri ile güzel bir neşe içinde Yaylav dedikleri sahrayı doğru hareket ediyorlardı." (1)

Rus tarihçileri, devlet sansür dolayısıyla olmalıdırki Rus istilâsını kötü neticelerini gizlemek maksadıyla Kazak Türklerinin bu hususî hayat tarzlarını vahşilikten gelme bir göçebelik diye göstermeğe çalışıyorlar. Ama hakikat ise bunun tam aksini meydana çıkarmaktadır. Rus soygunculuğu mânevî tazyikleri bu medenî kavimler onlardan intikam almak duygusuna sürüklüyordu. 1915-1916 yıllarında "Sart Katliamı" adıyla tarihe geçmiş olan faciada yüzbinlerce at ve sığır sürüleri yetiştirme mütahassısları ve pamuk ustalarını Polesie ba-

(1) Forschungs Institut, Ukrainsky Seinek - No. 7, S. 167

taclıklarında imha eden, Şu Ruslar değillermiydi?

1920 de bolşevik istilâsı başlamıştı. Bolşevik propagandasının temelini arların yaptıkları katliamlar teşkil ediyordu. Binlerce komünist Kazakların içine sokuluyor ve millî istiklâl ve her türlü saadetleri vadediyorlardı. Diğer taraftan da komünistler askerî hizmete celp bahanesiyle kendilerine faydalı olabileceğini tahmin ettikleri gençleri toplayıp komünizm terbiyesine tâbi tuttular ve bu suretle yetiŐtirdikleri kadro vasıtasıyla halk arasına sınıf kavgası yaratmak için Şöyle propaganda yaymağa başladılar: "Halkın içinde çırpındığı yoksulluk ve sefaletin sebebi zengin sınıf ile din adamlarıdır" (Halbuki bu sefaleti yaratan amiller birinci dünya savaşı ve ondan sonra vukubulan kızıl ve beyaz rus savaşları idi ve bunu bilmeyen yoktu) Nasılsa bu komünist propagandaları tesirini gösterdi ve sınıflar arasında huzursuzluk ve düşmanlık yayılıyordu. İşte kızılların bu sinsî gayretleri neticesi olarak meydana ıkmiŐ olan bu psikolojik buhran sırasında Moskovadan gelen soygunculuk uzmanları, Kazak Türklerinin atlarını, sığırın, koyunlarını, altın, gümüş, hatta halı ve kilimlerini müsadere ederek binlerce yük treniyle Moskovaya sevkettiler. Zengin ve yahut bu gibi adlarla damgalanan ve soyulanların bir kısmını kursuna dizdiler ve bir kısmını da halkı yıldırma maksadiyle buz dünyasındaki meul yerlere sürdüler.

Kravenko, bu olayları Şöyle tasvir ediyor: "Komünistler istedikleri

aileye siyasî tazminat yükliyor ve hemen arkasından tazminatı vermedin diye ailenin çadırını kilimlerini at ve sığırınını, altın ve gümüşlerini müsadere ediyorlardı, hatta kadınların kulaklarındaki küpelerini koparıp alıyorlardı." (2)

Her bir haksızlığın ve istibdadın karŐılığı, silâha sarılmak ve mukavemet göstermekten başka bir Şey olamaz. İşte bu çarpışmalar çoğaldıkça kızıl haydutlar korkmağa başladılar ve bu tehlikeli kavmin karşı koyma harekâtını önlemek çarelerini araştırıyorlardı. Uçsuz bucaksız steplerde dolaşan Kazak halkının polis hafiyelerinin kontrolü altına alınması imkânsızdı.

İŞte bunun üzerine Moskova, bütün Kazak halkını mecburî olarak oturak haline sokmak ve Moskova tarafından Kazak yurdu haritasında seçilen yerlerde köy ve kasabalar kurarak oralara yerleŐtirmek kararını aldı, 1927.

Kravenko diyor ki: "Medenî merkez adını taktıkları kasaba ve Őehirleri inŐa etmeye koyuldular. Bu Şehir ve kasabaların ilk binaları Őunlardan ibaretti: Sovyet idare merkezi, parti binası, polis idaresi, müddei-umumilik ve mahkeme binası, milis kuvveti kışlası ve bundan başka da memurlar için 5 tane apartıman ve komünist hafiyeleri için ikiŐer odalı 30 ev. İşte Őehrin esas kuruluŐu budur. Bunların etrafına Kazakları zorla yerleŐtirerek köyler kuruluyordu." (3) İnŐa malzemesi yokluğundan bu

(2) S. 169

(3) S. 170

KOZGALIN

Ey Turanlı, Türkistanlı' kardeşler,
Birlik olun, çekin kılıç, kozgalın!
Aldırmayın Rus'la Çin'in gücüne,
Birlik olun, çekin kılıç kozgalın!

İyman size Ulu Tanrı vergisi,
Rus'la Çin'in korkak dolu çergisi,
Allah, deyin, çekin kılıç, kozgalın!

Kozgal, diyor Mutlu sana, geldi, gün,
Rus'la Çin'i yurttan koğup, şan'la ün,
Almak için çekin kılıçkozgalın!

Yoksa sizi imha eder o Moskof,
İşte elem, dışta kalem varken oof,
Vatan için, çekin kılıç, kozgalın!

Kozgal artık ey kahraman vatanım,
Genç, ihtiyar gaflet üzere yatanım,
Cihat günü: Çekin kılıç, kozgalın!

MUTLU

binaları saman ve çamurdan büyük zorluklar içinde yapıyorlardı. Stepte dağılan Türkleri avlamak için ilk olarak uçak keşifleri yapılır ve suvari milis kuvvetlerine Türklerin buldukları yerler gösterilir ve bu kuvvet müfrezeleri onları silâh tehdidiyle sürükliyerek haritada gösterilen bir yere köy adı verilerek yerleştiriliyordu.

İkinci dünya savaşından sonra Ruslar, Kazakların yerleştirildikleri her 2 veya 3 köyün yanına bir

köy ilâve ettirdiler ve bu yeni köylere islav ırkından olan göçmenleri yerleştirdiler ki bunların içerisinde Ruslardan başka, Çekler, Polonyalılar ve Bulgarlar da vardır. Bunlar, Türklerin üstünde efendi durumundadır.

İşte Kızıl emperyalizmin, "Ham toprakları medenileştirme" perdesi altında giriştikleri faaliyet, bu suretle Türk Kazakları yaşama hakkından mahrum bir hale sokmak ve imha etmek demektir.

Endonezyada Türkistanı Kurtarma Hareketi Derneği

Endonezyanın merkezi Jakarta şehrinde, bu memleketin eski Başvekili Muhammed Nasır başta olmak üzere orasının siyasî ve dinî münevverleri tarafından "TÜRKİSTANI KURTARMA HAREKETİ" adı altında bir dernek kurulmuştur. Bu olayı bize bildiren mektubu, derneğin nizamnamesi, iş. programı ve dernek tarafından yayılanan beyanname ve saireyi bize göndermişlerdir.

Derneğin müteşebbislerine ve sayın üyelerine samimî teşekkürlerimizi sunarız ve adı geçen vesikaları aynen neşrediyoruz:

Mektubun kopyası:

Djakartada Türkistanı Kurtarma Hareketi kuruldu.

Djakarta, 27 Şubat 1957. (ABP)

Peygamber Hazreti Muhammedin mirac gününü kutlamak üzere Endonezya Cumhuriyetinin başkentinde yapılan bir toplantıda Türkistan Kurtuluş Hareketi isminde bir cemiyetin kurulduğu ilân edildi.

Bu hareket, maksat ve prensiplerinde yazıldığı gibi komünist müstemlekeçiliğine karşı Türkistan ahalsinin mücadelelerine yardım etmek gayesini gütmektedir. Bu hareket, müstemlekeçiliğin her çeşidini takbih eden Asya - Afrika konferansının idealine dayanmaktadır. Endonezyadaki Türkistan Kurtuluş hareketi her

hangi bir siyasî mefkûrenin üstünde olup siyasî cereyanların tesirinden uzaktır.

Bu hareketin faaliyeti Endonezyanın hürriyeti ve mevcut siyasetine uygun olacaktır. Bu hareket kendi hürriyeti uğrunda mücadele eden bütün milletleri destekler.

Türkistan Kurtuluş Hareketinin riyaset heyetine dahil olan şahsiyetlerden bâzısı şunlardır:

1 — Muhammed Natsir: Eski Başvekil, Masjumi partisinin başkanı, Endonezya parlamentosu ve teşri meclisinin üyesi.

2 — Anvar Tjakro: PSII partisinin başkanı, eski vekil ve parlamento üyesi.

3 — İsha Ansari: Parlamento üyesi, Anti Komünist Cephesinin başkanı.

4 — Nasaruddin Latief: Rusya'nın Asya müstemlekelerinde seyahat eden meşhur âlim.

5 — Rahman Sâahib: Teşri meclisinde Sulawesi mebusu.

İdare heyetine mensup kimselerden:

1 — İsmail Hasan: İngiliz, Fransız ve İsrail tecavüzüne karşı Mısır Yardım Cemiyetinin başkanı.

2 — Firdaus A. N.: Düveli İslamiye gazetesinin başyazarı, bu zat Çin'e seyahat etmiştir.

3 — Garieb Rauf: Endonezyadaki, Malaya Kurtuluş Hareketi Cemiyetinin başkanı.

TÜRKİSTANI KURTARMA HAREKETİ

Madde I — Tesmiye:

1 — Bu hareket İngilizcede "The Turkistan Liberation Movement" ve yahut kısaca "Turkistan Liberation" ismini taşımaktadır.

2 — Bu hareket, merkez heyeti kain olan, Djakarta şehrinde kurulmuştur. Şubeleri mümkün olan her yerde açılabilir.

3 — Baş-İdare, İdare Heyetinin bulunduğu yerdedir.

4 — Bu hareket 26 Ocak, 1957 tarihinde kurulmuş olup süresi gayrimuayyendir.

Madde II — Prensip:

1 — Türkistan Liberation Türkistan halkının Komünist müstemlekecilikine karşı mücadeleleri idealini ve mezkür halkın millî arzularını kendi ana prensipi olarak kabul etmiştir. Bu müslümanların müstemlekecilik ve esarete karşı mücadele cephesininin de prensipidir.

2 — Türkistan Liberation herhangi bir siyasi mefküreden üstün ve tesirinden uzaktır.

Madde III — Gaye:

İmperyalizm ve müstemlekecilik aleyhtarı bütün teşkilâtları, hareketleri, Halk birlikleri ve müslüman cemaati müttehit etmek.

2 — Dünyanın her tarafında yayılmış olan 4.5 milyon Türkistanlı muhacirleri desteklemek.

3 — Sulh sever, müstemlekecilik aleyhtar memleketleri, İslâm Dünyasını ve muhtelif mefküre ve din sa-

hiplerini Türkistanı Komünist müstemlekecilikinden kurtarma yolunda bizle işbirliği yapmağa teşvik etmek.

4 — Türkistanın kurtuluşu uğrunda gayret sarfetmekte olan her yerdeki Türkistanlı teşekküllerle işbirliği yapmak.

Madde IV — Faaliyet Sahası:

1 — Türkistan Liberation kendi gaye ve prensipleri çerçevesi içinde çalışacaktır.

2 — Gayesinin tahakkuku yolunda, üyelerinin mefküre ve siyasi akidelerinin tesirinden uzak kalarak hukuki bir hareket hattı tesbit etmek.

3 — Bütün siyasi olaylardan tam manâsiyle istifade etmek suretiyle mücadelenin gayesini gerçekleştirmeğe çalışmak.

4 — Türkistan Liberation müessesesinin faaliyeti ile ilgili beyanat neşretmek, mitingler tertibetmek, İdare Heyetinin kararını ilân etmek.

5 — Türkistan Kurtuluş Hareketini dünyanın her tarafına yaymak ve dünya ile sıkı temasta bulunmak.

6 — Türkistan Kurtuluş Hareketine zararlı olmıyan tavsiyeleri kabul etmek.

7 — Türkistanı Komünist imperyalizimi esaretinden kurtarış mücadelesine başarı elde edebilmek için Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile işbirliği yapmak.

Madde V — Üyelik:

1 — Türkistan Liberation'nin iki çeşit üyesi vardır:

a) Hükmi şahıslar - meselâ; Partiler, müesseseler ve halk teşek-

külleri. Bunlar müteberri ve yahut yamrdımcı aza kabul edilir.

b) Hakiki şahıslar - Komünist ve her nevi müstemlekecilik aleyhtarı her millete mensup ferdler.

2 — Üyelerin Türkistan Liberation'ının prensiplerine sadık kalmaları ve bu mevzuda her hangi parti ve teşkilâtın mefküresinden uzak kalmaları icabeder.

3 — Her üye, isterse, İdare Heyetine hitaben bir yazı yazmak suretiyle üyelikten çekilebilir.

4 — Her üye, bilvasıta veya bilâvasıta işlediği itaatsizlik ve ihanet suçu ile İdare Heyeti kararıyla üyelikten çıkarılabilir.

Madde VI — Konsey:

Türkistan Liberation'ının Liderler Heyeti ise Partiler ve teşekküller ileri gelenleri ve haysiyet ve istidad sahibi kimselerden müteşekkildir. Heyetin ana vazifesi şudur:

a) Zaman zaman Harekete tavsiyelerde bulunmak.

b) Hareketi murakebe etmek ve prensiplerinden uzaklaşmasını menetmek. İcabederse İdare Heyetini toplantıya davet etmek. Bu toplantıya hükmi üyelerin mümessili ve hakiki üyeler de davet edilebilir.

2 — İdare Heyeti:

İdare Heyeti Türkistan Liberation Hareketinin sevk ve idaresine görevlidir, her çeşit tesirler ve mefkürelere uzak kalarak çalışacaktır. Vazifesi aşağıda verilen işlerden ibarettir:

a) Milletlerarası durumu, dahili inkişafı ve heyet üyelerinin tavsiyelerini müzakere etmek üzere sık sık toplanmak.

b) Genel Büro, Muhaberat bürosu, Haberler bürosu, Mali büro v. s. lerin işlerini koordine etmek.

c) Her hangi şikâyet ve talebi İdare Heyetine, doğrudan doğruya ve ya Genel Büro kanalıyla, sunulur.

d) İdare Heyeti icabında gönüllü yardımcılar ve mümkün olursa personel istiyebilir.

e) Türkistan Liberation'ının bütün kolları ve şubeleri ahenkli bir şekilde çalışmalarını gerektirmekte ve İdare Heyetinin müsaadesi olmadan heyet adına hiç bir iş yapmak selâhiyetleri yoktur.

f) İdare Heyeti toplantılarında heyet azaları sıra ile başkanlık yapar. Üyelerin hepsi veya hazır olmayan üyelerin vekilleri tam olarak isbatı vücud olunmazsa o toplantı da alınan karar müteber sayılmıyacaktır. Yani her hangi bir aza toplantıya gelemezse söz hakkını diğer bir azaya devredebilir ve böylece toplantı müteber sayılır.

g) Eğer bir aza bir kaç toplantıya kasden gelmezse kendisi gayri muvezzef aza ilân edilir.

h) İdare Heyeti azası Madde V bend 4 e tevfikan azledilir veya Madde V bend 3 e tevfikan istifa verebilir. İstifa edenin yerini doldurmak için İdare Heyeti Türkistan Liberation kongresine namzet gösterir.

Madde VII — Mali İşler:

Türkistan Liberation'ının malî kaynağı aylık teberruler, mali yardımlar, ve hibelerden ibarettir.

Madde VIII — İdare Heyeti Azaları:

İdare Heyeti en az 5 ve en çok 7 azadan ibarettir. İlk İdare heyeti azalığına seçilenler:

Bay Garieb Raof:

(Hariçteki Malaya Gençlik Hareketi İdare Heyeti Azası ve Genel Büro Başkanı)

Bay İsmail Hasan (Müslüman Gençlik İdare Heyeti Azası ve Muhaberet Hareketinden) Mısır Yardım Komitesi Başkanı

Haji Firdaus A. N. (Anti - Komünist İdare Heyeti azası ve Haberler Bürosu şefi)

Haji Asad İdare Heyeti azası ve mali Büro şefi

M. A. Hatalah (Mollocas Huluman Hareketi ve Macaristandaki Rus müdahalesine karşı protesto cemiyetinden)

İdare Heyeti Azası

Bay Ahmad

”

Bay Anas

”

2 — Bu azaların tayini, mümkün olduğu kadar erken bir tarihte toplanması kararlaştırılan Türkistan Liberation Kongresi tarafından tasdik edilecektir.

3 — İdare Heyetindeki her hangi bir değişiklik VI madde bend 2 mucibince yapılacaktır.

Madde IX — Disiplin:

1 — Üyelik, İdare Heyeti, Toplantılar, Kongre, mali işler, muhaberat ve informasyon ile ilgili disiplin kaideleri Türkistan Liberation'nın disiplininde bahsedilmektedir.

2 — Türkistan Liberationnin disiplininde kaydedilenler bu nizamnameye aykırı değildir.

Djakarta, Ocak, 26, 1957

Türkistan Liberation Hareketinin İdare Heyeti

İdare Heyetinin İş Programı

1 — Cemiyet kurulduktan sonra bir ay zarfında, cemiyetin üyeleri o-

lan hükmi şahıslar (Halk teşekkülleri, talebe, işçi, eski muharipler cemiyetleri) mümessillerini ve hakiki şahısları davet etmek suretiyle Madde VIII Bend 2 ye tevfikan bir kongre tertibedilecektir.

2 — Kongre kararlarına atfen, idare heyeti kendisi için bir senelik devre için aşağıdaki noktayı içine alan bir iş programı tanzim edecektir.

A — Türkistan milletini ve Orta Asyanın hakiki durumunu, bil husus, aşağıdaki, mevzularda Endonezya halkına tanıtmak:

★ Tarih

★ Türkistanın mazisi ve şimdiki durumu

★ Komünist emperyalizmi ve vahşiliği

★ Orta Asya'da toptan esaret

★ Hür Dünya ve İslâm alemin-

ce bilinmiyen Rus ve Komünist mezalimi.

★ Ve sair konular.

B) Endonezya ve Malayayi tehdit eden Milletlerarası Komünist sisteminden ve Rus Komünistlerin Türkistanda yürüttükleri mezalimin neticelerinden Endonezya halkını haberdar etmekî.

C) Dünyaca ve hattâ müslümanlarca unutulmuş bir vaziyette olan ve büyük bir kısmı muhacerette bulunan mazlum Orta Asya (Türkistan) halkı lehine Endonezya ve Malayalıların müzaheret toplamak amacıyle beslediği duygunu yaymak.

d) Bandung Afrika Asya Konferansı kararları gereğince ve Endonezyanın hür, faal ve her cins müstemlekeciğe aleyhtar milletlerin siyasetine uymak suretiyle Endonezya halkının Filistin, Merakeş, Tunus, Cezair, Malaya ve Mısır milletlerine yaptıkları gibi Türkistan halkının mücadelelerini yakından takibetmek, ve dâvalarının Birleşmiş Milletlere aksettirilmesi hususunda elden gelen yardımı yapmak.

E) Bir yandan insan haklarını ve hürriyetini gasbeden komünist diktatorluğu ve öte yandan "hak kuvvet sahibinindir" diyen sözde hür dünya karşısında dünyada sulh, saadet, kardeşlik ve eşitlik yaratmak yolunda Türkistan dâvası ve benzeri meseleleri ele almak için müslüman milletler arasında tesanüd ve elbirliği yaratmağa çalışmaktır.

Endonezya, Ocak 26,1957

BEYANNAME

Şarktan Garba ve Şimaldan cunuba doğru dünyanın her köşesinde yaşayan bütün milletler, hareket ve inkişâplara sahne olan bu yirminci asırda alemşümül tek bir gayeyi müdrik-tirler ki bu gaye, beşeriyete behemal barış ve kardeşlik sağlayıcı bütün dünya milletlerinin hürriyet dâvası gayesidir.

Fransız ve Rus inkişâplarına nazaran daha parlak bir fen inkişâbını vücuda getiren bu atom devri öldürücü tehlikesinden maada biz için her sahada kazanılan inkişâflarla beraber dünya halkının selâmeti ve kardeşliği gibi ümitli bir tezahürat sağlayacaktır.

Şarktan garba doğru uzanan impartorluğu ile "dalgaların hükümdarı" olan Britanya, Asya ve Afrikadaki müstemlekeleri ile Fransa ve bu tarihe kadar müstemlekecilik huyu taşıyan Amerika ve bazı garb devletleri, gerçi bir çok milletleri hâlâ müstemlekecilik baskısı altında tutmakta iselerde, asrımızda bu inkişâp devrinin ta kazası olarak müstemlekeleri üstündeki pençeleri gevşetmeğe ve onlara kendi kendilerini idare hürriyetini vermeğe mecbur kalmışlardır.

İnsan aklının inkişâfında orijinal emelleri olan müstemlekeciği idame ettirmek arzusunu güden inkişâp aleyhtarı diplomatik taktiklere rastlamaktayız.

Bu unurlar dünyada hürriyet ve sulh seven herkes tarafından imhası zarurî olan bir salgın hastalığı yaymağa çalışırlar. Bu muhalif kuvvete karşı bütün vatansever ve istismar aleyhtarı ferdler birleşmelidir. Çün-

kü bu salgın veba vaziyete hakim olduğu müddetçe dünya selâmeti ve emniyeti tahakkuk edemiyecektir.

5.407.013 murabba kilometreden ibaret bir sahaya, yani Afganistan, İran, Türkiye ve Suudî Arabistan top raklarının yekûnü kadar büyük bir genişliğe sahip olan ve 30.000.000 ahalisi bulunan Türkistan iki parçaya ayrılmıştır. Garbî kesimi Rus Komünistlerinin ve şarkî kesimi de Çin Komünistlerinin istilâsı altındadır.

Bundan dolayı, kardeşlik, sulh ve müşterek mevcudiyet prensiplerini destekliyen Afrika - Asya halklarının kararnamesini tahakkuk ettirmek amacıyla, umumî merkezî Endonezya'nın başkenti olan Djakarta'da olmak üzere 26 Ocak 1957 de Türkistanı kurtarma hareketini tesis ettik.

Bu hareket, barış ve hürriyet seven Rus ve Çin ahalisine karşı koymak emelini gütmaz. Biz ne şekilde olursa olsun emperyalizm ve müstemlekeciğin aleyhindeyiz ve Bandung'da açılan Afrika - Asya konferansının kararlarına bağlıyız. Biz son verilmesi elzem bir cürüm olan müstemlekeciğinden dolayı Komünist Çin ve Komünist Rusya'ya itiraz ederiz.. Dünyanın sulhu ve onun esaretten korunması için sulh ve hürriyeti seven her milleti asrımızın inkilâbına muhalif olan emperyalistler yani Komünist müstemlekeçilerine karşı savaşa çağırırız.

Kardeş Türkistan halkını, dünya mızı harb ve tehlikeye sürükliyecek olan Rusya ve Çin Komünistlerinin istismar pençesinden kurtarmak yoluyla dünya boyunca ebedî bir sulha kavuşalım.

ENDONEZYA KOMÜNİST İSTİSMARINA KARŞI HER AN UYANIKTIR

Djakarta, 11/2 (APB)

82.000.000 nüfuslu Endonezya Komünist tehlikesi ile başbaşa kalmış, fakat Türkistan gibi Komünist istismarcılığının pençesi altına düşmenin müthiş akibetini anlamış bulunmaktadır. Endonezya'nın siyasî ve dinî liderleri bu komünist salgınına karşı mücadelelerinde Komünist hakimiyeti ve esareti altında bulunan milletlerin durumundan Endonezya halkını haberdar etmeye çalışıyorlar. Bir zamanlar unutulmuş olan Türkistan artık burada günün mühim mevzuunu teşkil etmektedir. Zira Türkistan meselesi Komünist emperyalizminin iç yüzü hususunda Endonezya halkını tenvir edebilir.

Parlâmento üyesi İsa Anşarî Komünistlerin iktidarı ele alması ile vukua gelecek tehlikeleri nutuklarında ve mülâkatlarında açıkça zikretmiştir. O daima Türkistan'dan misal olarak bahsetmiştir ki Rus Komünistleri Türkistan halkını Komünist doktrinlerini kabule, ürfü adet ve itikadlarını tebdile icbar etmişlerdir. Muhammed'in miraç yıldönümü mü-nasebetiyle bir çok mahfillerde verdiği nutuklarında İsa Anşarî Komünistlerle iş birliği yapılamıyacağını çünkü onların müstemleke ve kan güttüklerini ve hürriyet ve barış seven halkların düşmanı olduklarını beyan etmiştir. Anşarî'nin nutku hemen hemen bütün gazetelerde dercedilmiştir.

Mohammed Natsir

Mascumi partisinin başkanı olan Mohammed Natsir, Komünistlerin hükümet kürsüsüne çıkmalarına müslümanların müsaade edemeyeceklerini çünkü bunun Moskof zimamdarlarına istismar için fırsat mânasına geleceğini tebarüz ettirmiştir.

A. Rahman Sjihab

Müessisan meclisinde Maccasar mümesili olan A. Rahman Sjihab kendisiyle APB' nin yaptığı hususî mülâkatta Komünistlerin hükümet kürsüsünde yer almalarının millî birliğin imhası demek olduğunu ve Türkistan gibi Endonezya'nın da bu suretle Moskof müstemlekesi haline getirebileceğini zikretmiştir. A. Rahman şöyle demiş ki: "Türkistan, Moskofların yerli Komünist partileri vasıtasıyla yeni yeni müstemlekeler elde etmek için ne kadar müteşebbis olduklarına kâfi delildir."

Arsjad Lubis

Bundan bir müddet önce merkezî Asya ve Türkistan'a gidib gelen Arsjad Lubis, Medan (Sumatra) da büyük bir kalabalık önünde seyahat intibahını anlatırken merkezî Asya'da hâlâ istismarın devam etmekte olduğunu açıklamıştır.

Muharrirler

Demir perde gerisi memleketlerde seyahat eden ünlü yazarlardan Nasaruddin Latief ve Hacı Firdaus A. N. Asya'da Komünist müstemlekeciliği mezuunda devamlı surette yazılar yazmaktadırlar. Görülüyor ki Türkistan günümüzün en mühim meselelerinden biri olmuştur.

CEVAP

ANKARA · TÜRKİYE

18 Mart 1957

27 Şubat 1957 tarihinde yazılarak Türkisan Millî Merkezi Ankara adresine gönderilen kıymetli mektubunuzu, ilişik olarak gönderilen mezkûr cemiyetin nizamnamesi ve idare heyetinin iş programı ile beraber son derece memnuniyetle aldık. Din kardeşleriniz olan ve esaretten kurtulmak için tıpkı Endonezya'daki 80 milyon Müslüman halk gibi asırlardan beri durmadan mücadele eden 45 milyon Müslüman Türk halkının mücadelelerine fiilen yardımda bulunmak gayesiyle kurmuş olduğunuz bu mübarek cemiyet, bize büyük bir mânevî kuvvet bahşeylemiştir. "Müslümanlar kardeşirler" ayetine uygun bir hareketi sizlerin başlamış olduğunuzdan dolayı bu cemiyetin sayın müteşebbislerini ve âzalarını tebrik eder ve bizi işbirliğine dâvet lütfünde bulunduğunuzdan dolayı samimî teşekkürlerimizi sunarız.

Mektubunuzu aldıktan sonra bir telgrafınızı aldık. Buna da ayrıca teşekkür ederiz. Cemiyetinizle mümkün olan her sahada işbirliği yapmaya âmade olduğumuzu arz etmekle kendimizi bahtiyar saymaktayız. Bu işbirliği vazifesinde ilk adım olarak, elimizde hazır vaziyette olan malzemeler (bugüne kadar neşrettiğimiz Türkçe, Arapça ve İngilizce risaleler ve mecmualardan) birer nüsha posta ile yolladık.

Bizim memleketimiz (Rus ve Çin boyunduruğu altında inlemekte olan Türk Müslümanların diyarı) çok sev-

diğimiz Endonezyadan malesef çok uzaktadır. Bizim kurtuluş yolundaki faaliyet sahalarımız da yine çok uzaklarda bulunmaktadır. Bu sebeptendir ki ister memleketimiz ve ister faaliyetlerimizin keyfiyeti hakkında Endonezya'daki din kardeşlerimizin malûmatlarının az olduğunu zannediyoruz. Bu düşünce ile Türkistan Kurtuluş Hareketi Cemiyetine bu kısa mektupta Cemiyetin kuruluşuna ve ismine faydalı olacağını düşündüğümüz aşağıdaki kısa ve acele malûmatı sunmayı faydalı bulmaktayız:

I — Ruh ve Çin boyunduruğu altında bulunan Türk Müslüman memleketleri şu 6 memlekette ibarettir: 1. Doğu Türkistan, Çin boyunduruğu altındadır, siyasî haritalarda SİNKİ-ANG adıyla yazılır. 2. Batı Türkistan, Rus boyunduruğu altında olup haritalarda ÖZBEKİSTAN, TACİKİSTAN, TÜRKMENİSTAN, KIRGIZİSTAN ve KAZAKİSTAN Cumhuriyetleri olarak gösterilmektedir. 3. İdil-Ural, haritalarda küçük bir kısmı Tatar Cumhuriyeti adıyla gösterilir ve çoğu kısmı Rus vilâyetlerine ilhak edilmiştir. 4. Kırım yarımadası. 5. Şimalî Kafkasya. 6. Azerbaycan.

II. Bu memleketlerin bütün yerli ahalisi Türk Müslüman olup nüfusları 45 milyondan fazladır.

III. Bu memleketler, birbirine muttasıl olup umumî mesahi sathiyesi 5 milyon kilometre kare'den daha geniştir. Bu memleketlerin çok geniş olması ve siyasî ve iktisadî faktörlerin icabatı yüzünden ayrı ayrı tarihî hadiselerle şahne olmuşlar ve ayrı

ayrı siyasî özellikleri kesbetmişlerdir. Fakat kurtuluş mücadelemizde sıkı bir işbirliği esası üzerinde çalışmakta bulunduğumuzu iftiharla arz ederiz.

IV. Adı geçen memleketlerin ahalisi aynı lisanı konuştukları gibi aynı din ve aynı mezhebe saliktirler.

Bu kısa malûmatı arzettikten sonra şunu da arzetmek isteriz ki: Jakertada kurulmuş olan bu mübarek cemiyet, gerçi "Türkistan Kurtuluş Hareketi" namı altında kurulmuş ise de hakikatta adı geçen 6 memleketin hepsinin bir arada kurtuluşunun hedef tutulmuş olduğunda şüphe yoktur. Bu itibarla eğer münasip görülürse Cemiyetin ismi hakkında bir tedil düşünülmesi her bakımdan iyi olur fikrindeyiz.

Yukarıda adı geçen memleketlerin mümessillerinden müteşekkil bir birlik cephemiz vardır. Mezkûr cephenin âzaları tarafından daha mufassal bir mektubun Cemiyet âzalarına yazılacağını gözönünde tuttuğumuz için bu mektubu burada sona erdiririz.

Bu vesile ile mübarek cemiyetin sayın başkanı ve âzalarını derin saygılarımızla selâmlarız.

Mehmet Emin Buğra

**Doğu Türkistan Millî Merkezi
Başkanı**

İsa Yusuf Alptekin

**Doğu Türkistan Millî Merkezi
Muavin Başkanı**

Abdullah Recep Baysun Hakkında

Abdullah Recep Baysun kimdir? Onu niçin burada anıyoruz? Acaba o, tarih yaratmış bir kahraman mı idi? Yoksa, ilim âlemine keşifte bulunmuş bir kâşif mi idi? Hayır; o, şahsen ne tarih yaratmış bir kahraman, ne de ilim âlemine keşifte bulunmuş bir kâşif idi. Hattâ o, eline geçen fırsat ve imkânlardan şahsî menfaati hesabına faydalanarak kendine maddeten iğreti bir mevki, bir şöhret temin etmiş bir fırsat düşkünü dahi değildi. Aksine o, son yıllarını, tam ifadesini İstiklâl Marşı Şâiri Mehmet Akif'in: "Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir" mısraında bulan, kabuğuna çekilmiş, maddîden çok mânevî değerlere kıymet vermiş, konuşmaktan çok düşünmeyi tercih et-

miş bir fâni şeklinde geçirmeye ısrar etmiş bulunuyordu. Onun için, ölümü de hiç bir akis bırakmadan sessiz, sadasız geçti. Dağdağasız bir hayat; mütevazı, fakat, vakur bir ölümle sona erdi.

Abdullah Recep Baysun'un Hayatı

Abdullah Recep Baysun'un öz adı Abdullah'tır. Babasının adı Recep, anasının adı da Şerafet'tir. Baysun soyadını, Türkistanda iken yaptığı mücadele ve mücahedelerine en çok sahne teşkil eden Baysun şehrine karşı duyduğu saygı ve bağlılığın bir ifadesi olarak, Türkiye'ye geldikten sonra almıştır.

Abdullah Recep Baysun, 1310 tarihinde, Buhara hanlığının Gicdivan

Ömrüm Sensiz Bitecek

Ey Türkistan, kutlu yurt!

Benden uzak nicesin?..

Gireli ine Bozkurt,

Duyulmaz oldu sesin!..

Yıllar var ki hasretim:

Bu güzel erkek sese!..

Sanki bir iskeletim,

Kaldım nefes nefese!..

Dolaşırken yurdumu,

Seni anar, anarım!..

Kimse bilmez derdimi,

Ateşinle yanarım!..

Sana âşık olmıyan

Kıymetini bilemez!..

Sevda nedir bilmiyen

Yâr yoluna ölemez!..

Unuttu altın destan

Yazmasını o zanlar!..

Ey sevgili Türkistan!

Ne oldu kızlar, kızanlar?..

Nicedir şanlı Altay?

Yiğitlerin nicedir?..

O gümüş ok, altın yay,

Dilimde bir hecedir?..

Cennet bahçelerinden

Deremedim bir çiçek!..

Sızlar yaram derinden,

Ömrüm sensiz bitecek!..

CEMAL OĞUZ

vilâyetinin Nağzekkârân nahiyesinde doğmuştur. Ecdadı, bu nahiye- nin en eski sâkinlerinden olup; nahiyeye, âile şöhretlerini ad olarak vermiş olan etibbadandır. Gıcdıvan'ın bu nahiyesinde bu âile "Nağzek-kâr hocaları" diye meşhurdur. Bu aile, Av- rupanın ancak 1714 te Timoni, 1721 de de İngiltere'nin İstanbul sefirinin hanımı Lady Mary Montague'nin İs- tanbul'dan öğrenerek memleketlerine götürdükleri 3-4 ve neşriyatlarından sonra Jenner'in inkişaf ettirerek 1799 senesinde tatbik sahasına koyabildiği Çiçek aşısında variolation usulünü asırlarca önce keşif ve tatbik ederek milyonlarca çocuğu ölümden, ana - babasını da evlât açısından kurtar- mış bir ailedir.

Abdullah Recep Baysun, ilk tah- silini, doğduğu nahiyede yapmış, son- ra babası ile birlikte Türkistan'ın Dörtköl şehrine gitmiş, orada üç yıl kadar kaldıktan sonra Buhara'ya, Bu hara emirinin (Hanının) sarayında Rusça baş mütercim bulunan dayısı- nın yanına gelmiştir. Buhara emirinin sarayında Baş Mütercimlik vazifesi, Hanlığın yüksek mülkî memuriyetle- rinden biri olduğu için, Abdullah Re- cep Baysun'un dayısının mevkii de Hanlığın ileri gelenleri arasında sayı- lırdı. Böylece Abdullah Recep Baysun da Buhara Hanlığının ileri gelen aile- leriyle tanışmak fırsatını elde etmiş oldu. Bir taraftan da Buharada "Ka- arı - hane" denilen Hâfız-ı Kur'an mektebine devamla Kur'ân-ı Kerim-i hifzetti. Sonra da Buhara'da Medre- se-i Mûder-i Hân'da tahsilini ikmal etti.

Abdullah Recep Baysun Türkistan Milliyetçileri arasında

Abdullah Recep Baysun, Buhara Hanlığının ileri gelen aileleri ile olan teması sayesinde, Türkiye, Rusya ve Avrupa'da tahsil görmüş Buharalı münevver gençlikle tanıştı. Gençliğin, bilhassa Türkiye ve şimal Türkleri- nin neşriyatından aldığı yeni fikirleri o da almağa başladı Bu gençlik, Bu- hara Hanının istipdadı ile mücadele halinde idiler. Abdullah Recep Bay- sun da münevver gençliğin kurduğu teşkilâta girerek istipdat aleyhinde çalışmağa başladı.

Buhara Hanlığı, 1868 tarihinden beri Çar Rusyasının himayesini ka- bul etmiş, ortazamanlar idare şek- liyle saltanat süren Emirlerin elinde idi. Bu Emirlerden Emir Âlim Han'ın saltanata geçmesinden dört yıl sonra birinci cihan harbi vukua geldi. Rus- ya'da ihtilâl başladı. Çar Sibiryada öldürüldü. Bolşevik mücadelesi, Dini- kin, Kolçak hareketleri Rusları meş- gul ediyordu. Buhara münevverleri bu fırsattan faydalanarak müstebit ve son derece de sefih olan Emir Âlim Han'ı tahtından indirerek Buharada bir cumhuriyet kurmak ve ortaza- manlar idare şeklinden milleti kur- tarmak, ona Garp medeniyetinin ışığı altında yeni bir hayat sunmak isti- yorlardı.

Bu münevver gençliğin kurduğu teşkilât Abdullah Recep Baysun'u ilk olarak resmî bir vazife ile Şehr-i sebz'e gönderdi. Vazifesini ifa ederek döndüğü zaman da Emir'in adamları

tarafından yakalanarak hapse atıldı. (1)

İkinci vazifesi de İstiklâl Merkez Komitesi tarafından Yeni Çarcoy şehrine gönderilmesidir. (2) Bu iki sivil memuriyetten sonra Abdullah Recep Baysun'u, silâha sarılmış mücahitler arasında görüyoruz. Çünkü Buhara Emiri Afganistan'a kaçmış, Buhara'da Cumhuriyet ilân edilmiş, fakat Ruslar, dahilî işlerini düzene sokar sokmaz da yine Türkistan'a asker yol lamağa başlamıştı. Bu yeni istilâya karşı Türkistanın her köşesinde bir silâhlı mücadele başlamıştı. Eline silâh geçirebilen her Türkistanlı Türk etrafına bir kaç arkadaşını topluyarak mücadeleye başlamıştı. İstiklâl Merkez Komitesi de bütün mücahitleri bir araya toplamak, birlikte düşmanla mücadele etmek istiyordu. Bu arada Emir taraftarı cahil bir takım eşhas da harekete geçmişti. Bunlara da doğru yolu göstermek, millî cepheyi zayıflatmalarına mâni olmak için elçiler gönderiliyordu. Abdullah Recep Baysun'u bu defa bu elçiler arasında görüyoruz. (3) Bu teşebbüslerinde oldukça muvaffakiyetli bir unsur halinde görülmeğe başlamış, tanınmış, kara listeye alınmıştı. Nitekim Şarkî Buhara'da iken Ruslar tarafından yakalanarak hapse atılmıştır. (4)

Abdullah Recep Baysun, Enver Paşa İle Beraber

Abdullah Recep Baysun, Enver Paşa Türkistan'a vasil olup, Türkistan Millî Mücadele Harekâtını idareye başlar başlamaz derhal ona iltihak

etmişti. Bu iltihak vakasını Abdullah Recep Baysun'un kendi kaleminden beraberce okuyalım:

“Bir kaç gün sonra Paşadan alınan bir mektup üzerine 1800 müsellâh, muntazam asker ve mühimmatla beraber Kâfirun'a hareket edildi. Bu kuvvetin Enver Paşa ile birleşmesini istemiyen Ruslar ile yolda, bilhassa Derbend ve Tengiharem'de büyük çarpışmalar oldu. İlerliyen asker, yolun iki tarafından açılan mitralyz ateşi karşısında savaşacak bir kuvvet bulamadı. Taarruz edileceğini zanneden Ruslar siperlerinden çıkmadan bu suretle kendilerini müdafaada buldukları sonradan anlaşıldı.

“Seyrap yolu ile Cam köyü cunbundaki sırtlardan inerken Paşa'nın istikbal için gönderdiği Hasan Bey ve maiyetiyle karşılaştık. Hep beraber Kâfirun köyündeki karargâha yaklaşıyoruz. Sevinçle heyecan birbirine karıştı. Atlarımız üzerinde âdeta uçuyoruz.

“Paşanın karargâhına vardık. Bir katlı kerpiç evinin önündeyiz. Atlarımızdan indik. Takdim merasimi ifadelendiremiyeceğim kadar heyecanlı oldu.

Senelerden beri ismini işittiğimiz Enver Paşanın yanındayız. Gözlerimiz gözlerinde... Dalgalanan Ay Yıldızlı bayrakların altında güneş gibi parlıyor. Milyonlarca insanın istiklâl

(1) Abdullah Recep Baysun: Türkistan Millî Hareketleri, 1945 İstanbul Sahife 26. 2 - Aynı eser Sahife 41.3 - Aynı eser Sahife 44. 4 - Aynı eser Sahife 45.

ümidi bu güneşin nuri ile var olacak...”

Türkistan istiklâli için silâha sarılan bütün millî mücahitler, Enver Paşa'nın etrafında, kumandası altında toplanmışlardı. Mücadele doğrudan doğruya Ruslarla başlamıştı. Fakat, Türkistan Türkünün bu istiklâl savaşına, Bütün Türkistan'lıların dâima minnetle yâdederek, medyûn-i şükrân kalacağı kardeş, kahraman Afgan milletinden başka hiç bir millet yardım etmedi. Düşman, tepeden tırnağa kadar müsellâhtı. Buna karşı Türkistan Türkünün imandan, vatan ve millet aşkıdan başka bir savaş vasıtası yoktu. Elinde tuttuğu modası geçmiş silâhlar da mahdut, cephane ise âdetâ yok hükmünde idi. Buna rağmen savaştı. Düşmanı yıllarca uğraştırdı. Yurdunu, elpençe divan durarak teslim etmedi. Fakat, zaman değişmişti. Kuvvet teknik, hakka galebe çalıyordu. Üstelik de bütün Türkistan millî mücahitlerini bir bayrak altında toplıyan kahraman Enver Paşa da; savaş, Türkistanlıların lehinde gelişmeğe başladığı bir sırada 5.8.1922 Cuma sabahı şehit düştü.

Abdullah Recep Baysun, bütün savaşlarında Enver Paşa ile beraber çalıştı. Şehadetten sonra Millî hareketin başına Hâcî Sâmî geçti. Fakat, Enver Paşa'nın yerini dolduramadı. Hattâ Türkistanlı mücahitlere kaba muamelelerde de bulundu. Bilhassa, millî mücadelenin en heyecanlı bir ânında, ânî ve şahsî bir kararla savaşı terk, Afganistan'a iltica etti.

Abdullah Recep Baysun Türkiye Yolunda

Millî mücadele, Hâcî Sâmî'nin Afganistan'a ilticasından sonra durmadı. Devam etti. Fakat, Rus baskısı gün geçtikçe ağırlaşıyor, mücahitler için her türlü mücadele imkânını yok etmeye çalışıyordu. Silâhlı mücadele, Türkistan'ı kana boğuyordu. Çünkü, düşman her türlü mukaddesat duygusundan mahrum bir vahşî idi. Üstelik de zamanının en modern silâhlarıyla mücehhez bir durumda idi. Buna mukabil Türkistan Türkü silâhsız, cepanesiz, erzaksız ve birlikten mahrumdu. Birlik gösterdiği zaman düşmanı daima yurdundan koğan bu millet, düşman entirikelerinin zabûnu olarak birliğini kaybetmişti. Netice olarak millî mücadele, kendisinden beklenen sonucu vermedi.

Bunun üzerine Abdullah Recep Baysun da, 4.6.1923 tarihinde Afganistan'a geçti, Oradan da, İran yolu üzerinden 1.1.1924 tarihinde Türkiye'ye vasil oldu.

Abdullah Recep Baysun, bu vâayı şöyle naklediyor. Beraberce okuyalım:

“Asterâbât'tan hareketle Tahran'a giderek Türkiye sefiri Muhiddin Paşa ziyaret edildi. Mücahitlere derin alâka gösteren sayın Sefir maddî ve manevî yardımını da esirgemezdi. Tebriz, Hoy, Makû tarikiyle 1.1.1924 te Türk topraklarına girdik.

Beyazıt valisi ziyaret edilerek Ankara'ya müracaat edildi. Cevap beklenen bu bir buçuk ay içinde halk ve memurların gösterdiği candan alâka-

ya ne kadar teşekkür edilirse azdır.

O zaman, Türkocakları reisi bulunan Hamdullah Suphi ve Ankara Hariciye Vekâleti Şark İşleri Müdürü merhum Yusuf Akçora ve Ahmet Ağaoğlu Beylerin teşebbüsleriyle Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin verdiği karar üzerine, Beyazıt vilâyeti nüfus dairesinde mülteci sıfatıyla tescil edilen 12 mücahide hüviyet cüzdanları verildi.

Yaralı kalplerimizin hicranına Türkiyenin hür ve bahtlı insanları sargı oldu. Âtînin sırrına gömülen emellerimizin yeni doğacak nurunu bu şerefli topraklarda beklemek de büyük bir teselli.

Türkiye'nin bağına doğru ilerliyorum. Ciğerlerime dolan hava, güzel sular, şirin, mor dağlar, yeşil ovalar... insanlar... hiç de yabancı gelmedi... Uzaklarda kalan Türkistan'ında dolaşıyor gibiyim... Ruhumda bir sükûnet var... Yalnız... Ah yalnız. Esaret zulmü altında inliyen vatanım ve vatandaşlarım olmasa..." (1)

Abdullah Recep Baysun Türkiye'de

1.1.1924 tarihinde Türkiye topraklarına vasıl olup Beyazıt'e inen Abdullah Recep Baysun, aynı yıl içinde Büyük Millet Meclisinin kararıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kabul ve Karaköse nüfusuna tescil olunuyor. Türk nüfusuna geçtikten sonra devlet hizmetine giren A. R. Baysun'un ilk vazifesi Sivrihisar Leyli İlk Mektep Ambar Memurluğu, son

görevi de İstanbul - Nuri Osmanîye Kütüphanesi memurluğudur. O, artık silâhı bırakmış, kitaba sarılmıştır. Okuyor, kendine yeni bir dünya kurmağa çalışıyor. Çok geçmeden de tasarladığı yeni dünyasını kurmağa muvaffak oluyor. Onun yeni dünyası: Ümit, ümitten bir Türkistandır. Siz onu görüyor, onunla konuşuyor, hattâ lâtifeleşiyorsunuz. Halbuki o uzakta, hem de çok uzaklarda, kendi dünyasında, ümitten kurduğu Türkistandadır. Onu konuşuyor görüyorsunuz, konuşan dudaklarıdır. Onu yürüyor, görüyorsunuz, yürüyen ayaklarıdır. Dimağı, ruhu, fikri uzaklarda, ümitten Türkistanındadır. Onun için onu herkes anlayamaz, o da herkesle bağdaşamazdı.

Hiç unutmam, bir gün bir toplulukta beraberdik. O, kendi dünyasından bahsetmek gafletinde bulundu. Dudak altından gülenler oldu. Kalktık. Beraberce yürüyorduk. Dudaklarından, Fikret'in şu meşhur mısrası döküldü:

Güleriz ağlanacak halimize...

Bunun üzerine ben de aynı şâirin şu meşhur mısrasını okudum:

Ağlarım yadıma geldikçe gülüşüklerimiz...

İlkin içini çekti. Sonra da: "Mutlu, haklısın. Neydi o günler? O Türkiye Türkistan? O cennet ülke? O neşe, sevinç, kahkahalardı... Çin, Rus

(1) Abdullah Recep Baysun: Türkistan Millî Hareketleri S. 170.

Ü M İ T

Sekiz senelik gurbet yükleri
Altında ezilip sarardım, soldum.
Her günü başka bir macera dolu,
Hayallar kurarak bak neler gördüm.

Düşünüp yatarken cennet vatani,
Şehitler yatağı aziz Hoteni
Rüyalar uzadı götürdü beni,
Kaşgar, Yerkent, Turfan, Gumayi gördüm.

Tarım nehri dolmuş şehid kaniyle,
Aanri tâği çökmüş zalim zulmiyle,
Ağlıyor o Altay dağları bile
Kin dolu püsküren volkanlar gördüm.

Kükriyor babalar bir aslan gibi,
Gayesi yırtmaktır demir perdeyi
Gelenler giderler gerisin geri,

İstiklâl uğrunda kurbanlar gördüm.

Binlerce gazi kurban nerede,
Kalır mı bu dilek her daim yerde,
Bulunur elbette bir çare derde,
Çareye başvurup susmıyan gördüm.

Düş biti, sıra o yüce gayede,
Arıyor, gidiyor, ona her yerde,
Yırtılsa kurtulsak o demir perde,
Bu yolda çarpışan milyonlar gördüm.

Bir an gelse gezsek Altay dağında,
Sevişip oynasak Kuçar bağında,
Kimizi içsek İli yaylağında,
Derdimize ortak dostları gördüm.

A. Şekür Turan

çizmesi altında, komünist zulüm ve istipdadı altında harap, perişan oldu. Fakat, üzülme uzak olmıyan bir gelecekte gözyaşlarını unutur, yine güleriz. Çünkü, zulme istinadeden bir rejim ergeç yıkılmağa mahkûm." Tasdik ettim. Vedalaştık O, mûtadı üzere evine doğru yürüdü.

Abdullah Recep Baysun, 1935 yılında, halen de Çapa İlkokulunda öğretmen bulunan, İstanbulun muhterem âilelerinden Münire Hanım ile evlenmişti. Bu evlenmeden 1937 de

doğan ve halen İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinin birinci sınıfında okuyan Bediz Hanım isminde bir kızı vardır. Eşi, onu en iyi anlıyan müşfik bir hayat arkadaşı; kızı da, uzaklarda bıraktığı bütün yakınlarının sevgisini şaahsında toplıyan tek temsilisi idi. Onlardan bahsederken, daima, gözleri ışıldar, dudakları memnuniyetinden fısıldardı. Onun için de onların gitmediği, gidemediği yerde Abdullah Recep Baysun'u görmek kabil olmuyordu.

KUTLUK TÜRKÂN

(7)

YEDİNCİ PERDE

Vakit gece, Kûça şehrinin batısında olan KUTLUĞ ORDA (1) sarayı, büyük bir çiçek bahçesinin ortasında şahane bir bina, süsleriyle göz kamaştırıcı büyük salonun baş yerinde üç koltuk üzerinde ortada Kün Han, sağda Çolpan Hatun ve solda Kutluk Tekin oturmaktadırlar.

Kün Han: (Kutluk Tekine bakarak) Ey aziz mihmanım, çok sevgili oğlanım! Yuluğ Hakan ile benim aramız dostluk bağı ile bağlanmıştı, hatıta bu dostluk bağına akrabalık bağı da eklenmişti, siz Hakanın sarayında tek bir tane oğul, Türkân da bizim bahçemizde eşsiz bir gül, Hakanın dileği idi ikinizi birleştirmek, bizim de amacımız sizleri birbirinize kavuşturmak, bu sarayı sizin için yaptırđım, bu münasebetle onu KUTLUK ORDA diye adlandırdım, yakında yapacağımız düğününüzü, hoş tutunuz gönlünüzü.

Kutluk: (Utanmış bir hal ile yerinden kalkar ve Han ile Hatuna diz çökmek suretiyle saygı gösterir) Ulu Hanım yarlığ sizden, kulluk bizden, fakat babam ve anamdan uzaktayım, huzurunuz tutkunluktan kaçarak kuru elle gelmiş bulunmaktayım, iltifatınız beni göğe yükseltti, fakat utanç beni yerin dibine batırdı.

Kün Han: Hakanın yerinde beni babanız olarak görünüz, Çolpan Hatunu da Umay Hatunun yerinde ananız olarak biliniz. Siz benim oğlum-

sunuz var yoğum sizinkidir, türlü düşüncelerle üzölmek yerinde bir iş değildir.

Kün Han ile Çolpan Hatun, Kutluk ile vedalaşarak dışarı çıkarlar.

Kutluk: (Koltuğa oturur ve düşünür, söylenir) Han ile Hatunun iltifatı bu merkezdedir, acaba Türkânın arzusu ne şekildedir?

Türkü

Kara gözlü sevgilim
Güzel yüzü bir aydır
Yüreğime atmağa
Kirpiği ok, başı yadır

Onu eğmekle her anda
Ben bir sanduvaç (2) oldum.
Canımı avlamak için
Humar gözü turum taydır (3)

Onunçün her zaman yaşlı
Gözüm Tanrı Gölü (4) oldu
Yanağımdan akan yaşım
Bu gölden fıskıran çaydır

(1) Kûça şehrinin batı kısmında hâlâ bu isim altında bir mahalle var olup orada yüksek aileler oturmaktadır ve eski harabeler ve ateş kuleleri ayakta durmaktadır.

(2) Sanduvaç, Bülbülün Türkçesidir.

(3) Turumtay, bülbül ve serçe gibi küçük kuşları avlayan bir av kuşudur.

(4) Tanrı Gölü, Tanrı Dağlarının "Boğda dağı" adındaki 7065 metre yükseklikteki tepesinde bulunan eski Türklerce mukaddes bir göldür.

Bana han ile Hatun
Bunca iyi göz ile baktı
Yüreğim üstüne basmış
Bir kaygı daha vardır

Beni Türkân sever mi
Yaki sevmez mi bilemedim
Bana ne bakması var
Ne de bir dilçik sözü vardır

Onun gönlünde sevgi yok
ki hiç göz yaşına bakmaz
ne halimi sorar o
ne de gizli gülmesi vardır

Bu anda bahçe tarafından bir
kaç kızın kahkahayla güldükleri işi-
tilir, Kutluk yerinden fırlar ve kapı-
ya koşar, kapıdan Türkân Terim, Çi-
çekim, Altunum ve Aytolun koşuşup
girerler, hepsinin kıyafetleri aynıdır.
Türküler:

TÜRKÂN:

Kutluk canım ben size çin gönlümden
âşıkım
Adınızı işidip âşık olan sadıkım
Aşk derdini gizlemek idi bana zaruret
Türk kızım utangaç r musuma lâyı-
kim
Ana - babam bizleri evlendirecek ol-
madan
Sizi görmeğe bana onlar izin vermeden
Açamazdım sırrımı Kutluk canım af-
fedin
İki âşık görüştük hem birleştik ölme-
den

KUTLUK:

Türkân canım, cananım, ey biricik ar-
mağanım
Ayağına serpinsin, feda olsun bu canım
Sen gözümün nurusun, yüreğimin dileği
Fedayın ben, kulun ben, budur sana
peymanım
Sen âşıksın, ben âşık, iki âşık buluştuk

Görüşmeden, can ile iki âşık tanıştık
Fırak odu yandırdı ikimizi uzakta
Şimdi bize kaygı yok, iki âşık kavuştuk

Çiçeğim, Altunum, Tursunum,
Aytolun birden oynıyarak:

Kutluk Tekin! mengü kutlu olsun size
bu hoşluk
Türkân Terim! mengü yoldaş olsun si-
ze bu Kutluk
Her ikiniz aşk odunda yandınızlar nice
yıl
Visaliniz uzun olsun, hayatınız hem
nurluk

Hoşhal olun Kutluk Tekin! Size talih
medetkâr
Güle güle Türkân Terim! size devlet
olsun yar
Biz Türkistan gülleri, Türk bağının
bülülleri
Açtık biz dökülmek yok, hem öteriz yar
yar.

Bilge, dışardan içeriye atılı
oynayarak söyler:

Benim yarım çiçeğim, ben ona âşık
kelebek
Çiçeğim: ah Çiçeğim! aşkında yandı
bu yürek
Ya bana rahmeyle sen, ya al bu canı
bu gece
Derdime yoktur deva acun ara senden
bölek

Çiçeğim oynıyarak:

Bilge canım âşık olsun, ben de âşık ney
leyim
Siz olun evde ışık, pervaneniz ben ola-
yım
Gittin kaygı, geldi hoşluk, şimdi derdini
unut

Sen benim cananım ol, ben de sana
can olayım

Hepsi birden oynayarak:

Türk ilinde bu gece sevinç çırağı par-
ladı

Türk ulusu Tanrı Dağlar alkış edip
gürledi

Birbirine el verip Türk ilinin âşıkları
dertleri ortaklaşıp, birlik bağını bağla-
dı.

SEKİZİNCİ PERDE

Vakit gündüz, yine Kutluk Or-
da sarayı, sarayın batı tarafında hâ-
lâ mevcut olan turlar (ateş kuleleri)
bütün heybetiyle gözükmekte, Sara-
yın bahçe ve binaları türlü çiçeklerle
ve Uygur bayraklarıyla süslenmiştir,
(Kûça bayrağı al renkte olup kurt
başının resmini taşımaktadır. Uygur
Bayrağı ise 2 nci perdede yazıldığı
gibi gök mavîsi zemin üzerinde boz
kurdun resmini haizdir) Kutluk ile
Türkânın nikâh düğünü için hazırlık
halindedir, salonun en yukarı yerinde
Kün Han ve Çolpan (1) Hatun otur-
maktadırlar, Kün Hanın yanında Kut-
luk (2) ve onun yanında Bilge (3)
yer almışlardır (iki damat Kûça kıya-
fetinde sırmalı kıvrık yakalı elbiseler
ve geniş incili şapkalar giymişlerdir)
Bilgenin yanında devlet adamları (4)
ve yurt büyükleri karılarıyla çift ola-
rak oturmaktadırlar, Çolpan Hatun
yanında Türkân (5) ve onun ya-
nında Çiçeğim ve ondan sonra genç
kızlar oturmaktadırlar. Salonun or-
tasında Tuyınlar ve Kamlar (6) yük-
sek koltuklar üzerinde yer almışlar-
dır.

Kün Han, yerinden kalkar, sağ
eliyle Kutluğun elini ve sol eliyle Tür-

kânın elini tutar, üçü beraber Tayın
ve Kamlara doğru ilerlerler, bu din
adamlarının karşlarına gelerek diz
çökerler.

Kün Han: Tanrının buyruğuyla
kızım Türkân Terimi Yuluğ Hakanın
oğlu Kutluk Tekine verdim.

Tayın ve Kamlar: Hanı Tanrı yar-
lıkasın, (7) genç evlilere kut bağışla-
sın. Kutluk ile Türkân Tuyun ve Kam-
ların sağ yanlarına giderek ayakta
dururlar.

Kün Han, geri dönerek sağ eliyle
Bilgenin ve sol eliyle Çiçeğimin elleri-
ni tutarak din adamlarına doğru ge-
lir ve onların önlerinde üçü birden
diz çöker.

Kün Han: Tanrının buyruğuyla
Tursun Beyin kızı Çiçeğimi Akyol Be-
yin oğlu Bilgeye verdim.

Tuyın ve Kamlar: Hanı Tanrı
yarlıkasın, genç evlilere Kut bağışla-
sın.

Bilge ile Çiçeğim, Tayın ve Kam-
ların sol yanlarında durdular.

Kün Han, bir tabak dolusu Altın
para getirerek yeni evlilerin başları
üzerine dokundurduktan (8) sonra

(1) Bak resim VII ve VIII.

(2) Bak resim I.

(3) Bak resim IV.

(4) Elbiseleri bâzı farklarla Kün Han
ve Çolpan Hatununkinin biçiminde.

(5) Bak resim IX.

(6) Tuyın: Buddist din bilginleridir.
Kam ise Şaman dininin rahibi demektir.

(7) Günahlarını affetsin demektir.

(8) Birisi için verilecek sadaka ve ya
hediye önce onun başını koymak ve ya-
hut başının etrafında dolaştırmak Türk an-
anelerindedir.

din adamlarının önüne koyar, ondan sonra misafirler sıra ile gelerek tep-silerde koydukları Altın ve Gümüş paraları, Kün Hanın yaptığı usulle din adamlarına hediye ederler.

Tuyınlar ve Kamlar, hediyeleri alarak Hanı ve misafirleri başlariyle selâmladıktan sonra salondan çıkar-lar .

Yeni evliler çift halinde Hanın ve Hatunun yanlarına gelerek oturur-lar. Bir çok genç kızlar tabaklarda taşıdıkları çiçekleri yeni evlilerin baş-larına serperler. Sonra çalgıcılar ve oyuncu kızlar girerek kapının hemen içindeki yerlerini alırlar.

Çalgı ve oyun:

Gündoğuştan bir güneş, gün batıstan
bir güneş
oldu Kûça şehrinde birbirlerine yoldaş
Kûça şehri yer değil, güneşlere gök ol-
du
Türk iline bu gökte iki güneş bir doğdu
Gündoğuşun bir ayı ışık saçtı Kûça'ya

Gün batışın yıldızı kavuşmakta bu aya
Türk iline ne mutlu, ay - yıldızlar evle-
nir
Türk iline ışıklar yerden, gökten saçılır

Gün doğuşun yilkısı gün batışta yaylasın
Gün batışın buğarası (1) gün doğuşta
oynasın
Bağ bülbülü dağdaki gülistanda sayra-
sın (2)
Dağ ceğreni bağdaki bostanlarda otlar-
sın

Binler yaşa Kün Hanım, ulu Hatun Çol-
panım
Kutluk olsun bu birlik Kutluk Tekin,
Türkânım
Mesut yaşa Bilge Bey, güzel Çiçek ca-
nanım.
Mengü yaşa Türk ili sana feda bu ca-
nım.

SON

- (1) Buğra: Yetişkin erkek deve.
(2) Sayramak: bülbülün ötmesi.

TÜRKİSTAN ATA SÖZLERİNDEN

- ★ Yad yurdunda sultan olma, öz yurdunda ultan ol.
- ★ Alana altı az, verene beş çok.
- ★ Açın durumunu tok bilmez,
- ★ Dağ kurtsuz, il hırsızsız olmaz,
- ★ Dostu alkoyma, işinden kalır; düşmanı alkoyma sırrını alır.
- ★ Can olursa mal bulunur
- ★ Çorbadan ağzı yanan suyu üfleyip içer.
- ★ Öğleye kadar ömrün varsa, akşama kadar mal biriktir.
- ★ Ölmeyen ömür, kırılmayan demir yok,
- ★ Suyunu içtiğin kuyuya tükürme,

Derliyen: H. Altay

HABERLER

AYAKLANMA

Hongkong Cunsang gazetesinin Çin Merkez Ajansından aldığı bilgilerin özeti şudur: Çin komünistlerinin zulümleri arttıkça Çinin her yerinde halkın komünistlere karşı koyması da o derecede artmaktadır. Demir perdenin müthiş engeli yüzünden Çin'de olup biten hadiselerin dışarıya sızması kolay değildir.

Sinkiang Gazetesi (Doğu Türkistanda çıkan resmî gazete) nin 23.12.-1956 tarihli nüshasında yayınlanan habere bakılırsa, Tibet ayaklanmasından sonra Doğu Türkistanın güney bölgesinde yeniden büyük ayaklanma vukubulmuş ve bu ayaklanmanın merkezleri Hoten ve Karakaş ilçeleri olsa da güneydeki 10 dan fazla ilçeye yayılmış olduğu belirtilmektedir. Ayaklanmacıların bilhassa yolları bozmak, sanayi müesseselerini tahribetmek ve komünist askerlerinin üzerine baskın yapmakta oldukları anlaşılmaktadır.

Sinkiang Gazetesi, bu haberine şunları da ilâve etmektedir: "Hoten ayaklanmasına katılanlardan 20 kişi tutularak hapse atıldı. Bunların sorguları 8 ve 9 Aralıkta tertibedilen iki açık muhakemede yapıldı." Bu gazetenin bildirdiğine göre, Çin komünistleri halkın mâneviyatını kırmak için bu açık muhakeme meydanına 50.000 den fazla insanı toplatmışlardır.

Hoten ve Karakaş polis idareci-

lerinin verdikleri müşterek raporda aynen şöyle yazılmıştır: "Hoten ve Karakaş ilçelerinde ayaklanmış bulunan inkilâp düşmanları daha önce Aralık 1954 te ve Mart 1956 de milliyetçilik ve din şiarı altında cahil halkı ayaklandırmışlardı ve taş ocaklarında ve ziraat işlerinde çalışmakta olan askerlerimize baskın yaparak bir çok askerimizi öldürmüşlerdi."

Çin Merkez Ajansının elde ettiği bilgilere göre bu ayaklanmanın liderlerinden biri Mehmet Kurban adında bir zat olup Hoten ayaklanma teşkilâtının istihbarat müdürüdür. Bu zat bu ayaklanmanın masraflarını kendi serveti ile temin etmiştir. Mehmet Kurban gençlerde vukubulan bir kaç ayaklanmaya da önderlik etmiş ve çok komünist askerini öldürtmüştür.

Ayaklanmanın liderlerinden daha birisi Ahmet Kurban adında bir zat olup Hoten Birlik Heyeti (Ayaklanma teşkilâtı) merkez üyesi ve Tâmirat Nazırıdır. Ahmet Kurban, Karakaşta bulunan komünist askerlerinin üzerine baskın yapan ve oradaki askerî tesisleri tahribeden isyancıların başında bulunmuştur. Bu zat 1954 Aralık ayında vukubulan ayaklanmaya da katılanlardan biriydi.

Liderlerden biri olan Samet Mehmet, geçenlerdeki ayaklanmalara katılmış olduğu gibi bu defaki Karakaş ayaklanmasına başkanlık edenlerden biridir. Bu zat, Komünistlerin ziraat-

çıları kolhozlaştırma işine karşı propaganda yapmak suretiyle halkı ayaklandırmış ve komünistlerin ziraat işlerinde kullandıkları askerleri basarak öldürmüştür .

Komünistlere esir düşmüş olan 20 kişi arasında Hoten Birlik Heyetinin Maliye Nazırı Bahaeddin Hacı, Mehmet Emin ve Adliye Nazırı Nasır Sıddık te bulunmaktadırlar. Bunların bizzat ellerine silâh alarak savaşa katıldıkları ve kumanda ettikleri tesbit edilmiştir.

TÜRKİSTANDA HAYAT ŞARTLARI

Ürümci Radyosunun 2 Martta verdiği habere göre: Ürümcinin yakınlarında faaliyet göstermekte olan çeteciler bir kaç defa Ürümci şehrine girmiş şehri yağma etmiş ve bâzısı yakalanmış ise de faaliyet devam etmekte ve Hükûmet kuvvetleri onlara karşı savaşmaktadır. Bu konuda Komünist hükûmet şu tebliği neşretmiştir: "Eğer bu çeteciler baskıncılık ve cinayetlerinden tövbe etmez ve doğru yola girerek şerefli yaamağa hazır olmazlarsa onları rahimsizce cezalandırmak suretiyle emniyeti temin etmek için hükûmet azmetmiş bulunmaktadır."

Yine adı geçen radyonun 3 Mart neşriyatı şu haberi yayınlamıştır: Sin kiangda Uygur bölgelerinde Çinliler ile başka milletler arasında vukubulmakta olan gerginliğin sebeplerini araştırmak için 3 Şubat'ta gönderilen heyetin vazifeleri sona ermiştir. Heyetin raporuna bakılırsa, Çinlilerin,

başka milletlerin kültür ve dinlerine tecavüz ettikleri ve hatta siyasî sahada da onlara karşı üstünlük duygusu taşıdıkları görülmüştür. Çinlilerin başka milletlerin anane, âdet, dinlerine hürmet göstermeyişlerinin, arada nefret ve düşmanlığın alevlenmesine sebep olduğu anlaşılmıştır. Gelecekte bu gibi durumların önlenmesi için tedbir alınacaktır.

1 Mart Ürümci radyosundan: Bu yılın başından itibaren aşağıdaki iktisadî tedbir, bir seferberlik şeklinde tatbikata başlanmıştır: Ziraî ve sinâî mahsulâtı arttırmak ve mukarrer olan zamanından daha evvel elde etmek ve mukarrer miktardan daha fazla mahsul elde etmeğe çalışmak, aşağı derecede yemek ve giymek, eski elbisesi olanların yeni elbise giymeleri ve günlük hayat masraflarını en aşağı seviyeye indirmek, Gazete sayfalarını azaltmak, bir kaç gazete ve bir kaç mecmuayı birleştirip çıkarmak. Hükûmet dairelerinde kırtasiye malzemelerini az kullanmak, Hükûmet dairelerine işleri için giden memurların yaya olarak gitmeleri, ve başka bütün gündelik hayat işlerine şamil olan bu iktisadî tedbir artık tatbikata başlanmıştır. Meselâ: birçok işçiler, işyerleri müdürleri, subaylar ve parti başkanları (Ürümci komünist partisi başkanı da dahil) 3 kilometre mesafede bulunan ikametgâhlarından dairelerine yaya gelmeyi ve bayram günlerindeki 3 günlük tâtilden ancak bir gününden faydalanarak iki gününde çalışmayı kararlaştırdıklarını ilân etmişlerdir.

DÜNYA BASININDAN

Çin'den ıssız çöllerle ve Hindistan'dan dünyanın en yüksek dağlarıyla ayrılması itibariyle Sinkiang halen iki kıtayı yekdiğerine bağlayan en önemli bir geçit yolu sayılmaktadır. Sinkaing'la Rusya arasında hiç bir coğrafi mania mevcut değildir. Ayrıca Çin ve Rus Türkistanlarının ahalisi aynı ırka mensup ve aynı lisanda konuşurlar. Asya ile Avrupa arasındaki münakalât yolu mutlaka Çin Türkistanı ve Rus Türkistanı üzerinden geçmelidir.

Çinliler Batıya mahreç olan Çin Türkistanı'nın kıymetini çoktan anlamışlardır. Son iki bin senedenberi "İpek Yolu"nun saklanması bu ülkeye verilen kıymetin bir delilidir. Merkezî hükûmet 1933 te meşhur İsveç seyahatçisi Sven Hedin'in yardımıyla bu İpek Yolu'nu restore etmek için naciz bir teşebbüste bulunmuştu. Ayrıca Çin - Japon muharebesi de 1172 kilometre uzunluğunda olan Kansu - Sinkiang kara yolunun ikmaline hız vermiştir ki bu tarikle ancak Sinkiang üzerinden Sovyetler Birliği ile alâka tesisi mümkündür.

— China and The Soviet Union,
Yazan: Aitchen K. Wu (Milliyetçi Çin
hariciyecilerinden)

Ahalisi umumiyetle Rus Türkistanı'nın ahalisi gibi Türk soyundan olan Sinkiang 1941 de Sovyet idaresinden Kuomintang kontrolu altına geçmiştir. 1944 le 1948 arasında Moskova'nın Kuomintang ile yaptığı bir anlaşma sayesinde yerli ahali esirlerdenberi elde edemediği özel idareye daha biraz yakınlaşma imkânını sağlamışlardı. Komünistlerin Çin'deki zaferi karşısında Sovyet hükümeti Türk muhtariyetçilerini ihmal edevermiştir. Ruslar bu suretle ülkeyi Çinlilerin keyfine bırakmış ve Çin merkezî idaresinin Kuomintang tarafından temsil edildiği zaman destekledikleri şahıslardan yüz çevirmiştir. Bu vakıa tafsilâtlı olarak aynı tarihte adı geçenlerden Mehmet Emin Burga tarafından 1952 de İstanbul'da neşredilen ve "Türkeli" dergisinin uzun uzadıya teffsirinine nail olan "Doğu Türkistan" adlı eserde zikredilmiştir.

Çin, Mao'un zaferinden sonra Sinkiang'a Bolşevik tipi muhtariyet vermiştir. Petrol da dahil olmak üzere, Sinkiang'ın maden kaynakları Mao'un sanayileşme plânında mühim bir yer tutabilir. Fakat şurası muhtemeldir ki Sinkiang Moskova ile Peking arasında nizâlı bir Kızıl Elma olacaktır.

— From Lenin To Malenkov,
Yazan: Hugh Seton - Watson

Y E N İ T Ü R K Ç E D E R S L E R

يېڭى تور كچه حرفلارنى بىلىمگن تور كستانلى يورتدا شلارمىز نىڭ مېمورىمىز
مىزنى او قوشلارنى قولايلاشتورماق او چون بو درس صحيفه سىنى اچتوق .
بو فايده لىغ درسگه اهميت بىرمكلىرىنى اميد ايتامىز .

اسكى تور كچه	يېڭى تور كچه	اسكى تور كچه	يېڭى تور كچه
K, k = Kılmak	ق = قىلماق	A, a = Ata	آ = آتا
L, l = Lâle	ل = لال	B, b = Baba	ب = بابا
M, m = Mama	م = ماما	C, c = Cici	ج = جىجى
N, n = Nana	ن = نانه	Ç, ç = Çiçek	چ = چىچك
O, o = Ohio	او = اوھيو	D, d = Dede	د = ددە
Ö, ö = Önsöz	أو = اوزسوز	E, e = Ebe	أ = أبه
P, p = Parpi	پ = پارپى	F, f = Felsefe	ف = فىلسفە
R, r = Rehber	ر = رھبەر	G, g = Girgin	گ = گىرگىن
S, s = Ses	س = سس	G, g = Gulgule	غ = غلغلە
Ş, ş = Şiş	ش = شىش	Ğ, ğ = Eğe, iğ	گ = اگ، ايگ
T, t = Tut	ت = توت	Ğ, ğ = Ağ, bağ	غ = آغ، باغ
U, u = Uzun	أو = اوزون	H, h = Hayhay	ھ = ھايھاي
Ü, ü = Üzüm	أو = اوزوم	H, h = Hayırhah	خ = خىرخواه
V, v = Vaveyla	و = واويلا	I, ı = Ilık	إ = الىق
Y, y = Yayla	ی = يايلا	İ, i = İlik	ای = ايليك
Z, z = Zelzele	ز = زلزله	J, j = Jeoloji	ژ = زه اولوزى
		K, k = Kepek	ك = كېك

